

SIGILL : COLL : HARVARD : CANTAB : NOV : ANGL : 1650
CHRISTO
ET
ECCLESIAE
N. Hurd Sc.
BOSTON.
2397

SIGILL: COLL: HARVARD: CANTAB: NOV: ANGL: 1650
CHRISTO ET ECCLESIAE
N. Hurd Sc.
BOSTON.
2397

·Q· AVRELII SVMMACHI

ORATIONVM INEDITARVM

PARTES

Nullo veterum minor Symmachus.

Macrobius ***Saturn.*** ***V.*** **I**

Sym–

·Q· AVRELII SVMMACHI ·V·C·

OCTO ORATIONVM INEDITARVM

PARTES

INVENIT NOTISQVE DECLARAVIT

ANGELVS MAIVS

BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ A LINGVIS ORIENTALIBVS

ACCEDVNT ADDITAMENTA QVÆDAM

MEDIOLANI

REGIIS TYPIS

MDCCCXV

SIGILL : COLL HARVARD : CANTAB : NOV : ANGL : 1650 :
CHRISTO ET ECCLESIÆ
N. Hurd Sc.
BOSTON.
2397

IACOBO COMITI MELLERIO

IN REGNO LONGOBARDICO-VENETO

DITIONIS MEDIOLANENSIS

PRO PRÆSIDE

SVMMACHVM ORATOREM

ANGELVS MAIVS

GRATI ANIMI CAVSA DICABAT

EDITORIS PRÆFATIO

De Symmacho testimonia veterum Latinorum.

I. QUOD eloquentiæ studiis felix faustumque sit, antiquum nomen, Oratorem novum ·Q· Aurelium Symmachum [1] in lucem emittimus: cuius quidem quanta forensis vis fuerit, ante nostram editionem per se ignotum erat. Nam superstitibus Epistolarum eius voluminibus decem, ita eiusdem oratoria scripta perierant, ut, præter ingentem famam, nihil e facundissimo Rhetore iam reliquum esset. Multa tamen exstabant testimonia veterum, qui miris Symmachum laudibus exstulerunt. Is enim et in Inscriptione, quæ Romæ adhuc visitur [2], *oratoris disertissimi* titulo decoratur. Tum Ausonius ad eumdem scribens [3] *ille*, inquit, *suavissimus ille floridus tui sermonis afflatus. Haud quisquam ita nitet, ut comparatus tibi non sordeat.* Iam divus Ambrosius Valentinianum Iuniorem monens [4], ne Symmachi Relationi pro ara Victoriæ faciles

---

(1) Etsi in Codice non *Symmachus* sed *Summachus* aut *Summacus* constanter legitur, tamen in hac præfatione a communiore iam scriptura recedendum mihi non putavi. (2) In hortis Cælimontanis Casaliorum prope D. Stephanum Rotundum. Est autem edita post alios a Cl. Arevalo in Prudentio Lib. II. *in Symmach.* v. 909. (3) In Epistolis Symmachianis Lib. I. 32. Utor autem Editione Parei anni 1617. (4) Epist. 2. adversus Symmachum.

aures præberet, *aurea*, inquit, *est lingua sapientium litteratorum, quæ phaleratis dotata sermonibus, et quodam splendentis eloquii velut coloris preciosi corusco resultans, capit animorum oculos specie formosi, visuque perstringit.* Insigne est etiam testimonium Macrobii in Saturnalibus (1): *quatuor sunt genera dicendi; copiosum, in quo Cicero dominatur; breve, in quo Sallustius regnat; siccum quod Frontoni adscribitur; pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam, et nunc nullo veterum minor noster Symmachus luxuriatur.* His accedit poeta Prudentius, qui adversus Symmachum scribens, eiusdem tamen oratorias laudes vehementer amplificat (2):

O linguam miro verborum fonte fluentem
Romani decus eloquii!
Os dignum æterno tinctum quod fulgeat auro!

Rursus paulo infra de Symmachi scripto idem poeta ait:

Illæsus maneat liber, excellensque volumen
Obtineat partam dicendi fulmine famam.

Denique in Præfatione secundi libri dicitur a Prudentio Symmachus:

Quo nunc nemo disertior
Exsultat, fremit, intonat,
Ventisque eloquii tumet (3).

Addatur et Auctor Operis de Promissionibus Dei (4): *Symmachus mirabili eloquio et scientia*

---

(1) Lib. V. 1. (2) Lib. I. v. 633. (3) Vide præterea Lib. II. 10. 19. 68. 91. (4) Part. 3. Promiss. 38.

prœditus. Addatur et Apollinaris Sidonius (1): *Q. Symmachi rotunditatem vestigiis præsumptiosis insequuturus.* Denique Cassiodorius Symmachi laudibus magnum cumulum adiicit, primum quidem in Epistolis (2): *Retinetis facundissimi Symmachi eximium dictum.* Tum in Historia tripartita (3): *Symmachus inter senatores præcipuus habebatur, eratque romani eloquii eruditione mirabilis, cuius multi quoque reperiuntur libri.* Atque hæc fere sunt Latinorum veterum de Symmachi eloquentiâ iusta præconia. Quæ vero nonnulli ex his vel eidem vivo blandientes, vel æstu quodam admirationis abrepti, præter æquitatem et meritum laudi dederunt; ea quum neque Symmacho ad gloriam sint necessaria, neque gravitati testimonii satis conveniant, silere satius iudicavi.

De Symmacho testimonia Græcorum.

II. Neque vero latinis finibus fama Symmachi se continuit, sed ad ipsos Græcos secundissimo sonitu permeavit. Namque Libanius Græcorum sui temporis disertissimus, Symmachi eloquentiam et scholam collaudans ait (4): κεχαρίσθαι σε τοῖς λογίοις θεοῖς, ἐγείραντα τοὺς νέους ἐπὶ τοὺς λόγους. *Gratiam te a Diis eloquentiæ præsidibus iniisse* (aiunt), *iuvenes ad eloquentiæ studium excitando.* Iam Socrates Oratori nostro ætate suppar gloriosius adhuc de eo loquitur (5):

(1) Epist. Lib. I. 1. (2) Var. Lib. XI. 1. (3) Lib. IX. 23. (4) In Epistola ad eumdem, quæ est 923. Edit. Amstel. in folio anni 1738. (5) Hist. Eccl. V. 14.

Σύμμαχος πρῶτος μὲν ἦν τῆς ἐν Ῥώμῃ συγκλήτου. Ἐθαυμάζετο δὲ ἐπὶ παιδεύσει λόγων ῥωμαϊκῶν· καὶ γὰρ αὐτῷ πολλοὶ λόγοι συγγεγραμμένοι τῇ Ῥωμαίων γλώσσῃ τυγχάνουσι. Symmachus inter senatores principem locum obtinebat, et ob præstantiam latinæ facundiæ in summa admiratione erat: multæ, quippe orationes eius exstant latina lingua conscriptæ. Photio quoque Symmachi orationes innotuerunt: namque ab eo in Bibliotheca (1) dicitur per quamdam antonomasiam Σύμμαχος ὁ λογογράφος, *Symmachus orationum scriptor*, seu *orator*. Denique Nicephorus Callistus (2) ex Socratis sententia prorsus loquitur: *Σύμμαχος πρῶτος ὢν τῆς ἐν Ῥώμῃ συγκλήτου βουλῆς, διὰ θαύματος ἦν τοῖς προσοῦσιν αὐτῷ ἀγαθοῖς· μάλιστα δ' ἐπῃνεῖτο ἐπὶ παιδεύσει λόγων ῥωμαϊκῶν. Πολλοὺς γὰρ καὶ ἄγαν ἀρίστους λόγους τῇ σφετέρᾳ γλώσσῃ ἐξέδοτο. Symmachus senatus romani princeps, in magna, propter egregia quæ in eo erant ornamenta, admiratione fuit, maximeque ob latinam eloquentiam laudatus est. Multas enim et admodum præclaras edidit orationes.*

Symmachus multarum orationum auctor.

III. Cassiodorius igitur et Socrates et Photius et Nicephorus, ut notare potuimus, plures orationes a Symmacho scriptas esse confirmant. Quin multas ipse Orator commemorat in Epistolis (3): et quidem in sexagesima quarta Libri

(1) Cod. 80. p. 197. (2) Hist. Eccl. XII. 21. (3) Lib. I. 44. 52. 78. 96. 105. III. 7. IV. 29. 30. 45. V. 9. 43. VII. 58.

quarti Epistola ait, se ad Eupraxium mittere recentiores quinque ineditas orationes, quarum uni iam fiduciam fecisset publicus favor. Breves tamen has Symmachi commentationes fuisse arbitror, quandoquidem ipse plerumque vocitat *oratiunculas*. Panegyrici eius in tyrannum Maximum meminerunt item Cassiodorius, Socrates et Nicephorus (1): cuius orationis defensionem deinde instruere Symmachus coactus est (2). Atque huc scilicet sententia referenda est cuiusdam loci (3), quo Auctor ait: *unum litterarum familiarium genus sibi superesse post amaros casus orationum suarum.* Nempe Maximi dicto Panegyrico, gravem offensionem apud Theodosium suscepit Symmachus: cuius periculi, ut opinor, evadendi causa, præter memoratam defensionem, civiles etiam et bellicas ipsius Theodosii laudes stili honore percurrit (4).

Octo Orationum Symmachi deperditarum Partes deteguntur.

IV. Sed enim tam laudatum tam copiosum tam veterem oratorem, ut plerosque alios doctæ antiquitatis labores, cæca quædam necessitas aboleverat. Ferrea quippe tempora versata sunt in omni genere perdendi atque vastandi: in iisque barbari nescio qui Symmachum quoque nostrum non dubitarunt æternis tenebris exitioque mandare. In quo audaci immanique consilio proh quanti ingenii, eloquentiæ, venustatis naufragium factum est! At

(1) Consule citatos paulo ante horum Auctorum locos proliziores in Editionibus. (2) Symm. Epist. Lib. II. 31. (3) Lib. VIII. 69. (4) II. 18.

nunc demum hæc item inscitiæ sordibus depressa scripta emergunt, et Symmachi eloquentia interclusa respirat. Huius enim præstantis viri octo Orationum partes mihi in Ambrosiano palimpsesto oblatæ sunt, quarum quidem Orationum tres veluti *augustales* dicemus; priores enim duæ Valentiniani Senioris Augusti laudes complectuntur, tertia Gratiani Augusti. Quatuor pro privatis hominibus dictæ sunt, nempe pro ipso Oratoris Patre, pro Trygetio, pro Synesio, pro Severo. Una denique his veluti et augustalibus interiecta est, nempe laudatio in Patres conscriptos.

hiani ingenen. v. Atque ego de genere Symmachianæ eloquentiæ cum cogito, non possum equidem non ingenio primas concedere. Habet enim iste Orator flagrantiam quamdam mentis singularem, eâque fit ut altius sæpissime assurgat, quam ut communis dicendi facultas ad id aspirare queat. Rem in panegyricis acutissime videt, ex qua laus exsculpi potest. In nullo certe eius ætatis scriptore clariora lumina ingenii deprehendes. Nam et similitudines ex sideribus et gigantibus atque ex ipsis Numinibus petit, cum eum scilicet mentis impetus procul quodammodo a terra abripit, atque in medias laudes suorum Principum transvehit. Et in Valentiniani quidem laudationibus veram amplamque materiam sibi subiecit Symmachus. At in Gratiani pueri laudatione non tam rebus ipsis quam verbis ac pæne confictis ornamentis animus

auditoris tenendus erat. Itaque Orator in omne genus veluti poeticæ amplificationis excurrit. Idcirco autem præcipue ingenio acuminique suo indulsit Symmachus, quia plane adulandum erat, id quod tum optime fit, quum nihil mediocre proferas. Præterea in Principum panegyricis non approbationes solum, sed coronæ commotiones clamores plausus excitare debebat; laudatio autem usitata et vulgaris admiratione digna videri non solet. Erit igitur regula Symmachus, ad quam eorum dirigantur orationes, qui ingeniose et sublimiter volunt dicere. Immo, quantum ego opinione auguror, nonnullis potissimum gentibus hic placebit Orator, quas acutum sententiosumque delectat: genus enim eius eloquentiæ plerumque est admirabile. Atque in Symmacho hæc fere ingenii forma elucet.

VI. At idem vitiis aliquot suorum temporum haud carere videtur. Id ego ultro concedo. Quin ipse, quod magis interest, Auctor rem et in primis sensit et in quadam Epistola (1) aperte his verbis confessus est. Vitia aliquot Symmachi.

SYMMACHVS NAVCELLIO.

Sumpsi pariter geminas litteras tuas, nestorea, ut ita dicam, manu scriptas, quarum sequi gravitatem laboro. Trahit enim nos usus temporis in argutias plausibilis sermonis. Quare æquius admitte linguam sæculi nostri, et deesse huic Epistolæ atticam sanitatem boni consule. Dignum

(1) Lib. III. 11.

est ut hæc ipsa apud te culpæ confessio prosit ad veniæ facilitatem. Quod si novitatis impatiens es, sume de foro arbitros, mihi an tibi stili venia poscenda sit. Crede, calculos plures merebor, non ex æquo et bono, sed quia plures vitiis communibus favent. Itaque, ut ipse nonnumquam prædicas, spectator veteris monetæ solus supersum: ceteros delinimenta aurium capiunt. Stet igitur inter nos ista pactio, ut me quidem iuvet vetustatis exemplar de autographo tuo sumere, te autem non pœniteat scriptorum meorum ferre novitatem. Quis reapse probet in altero Valentiniani panegyrico locum de fluminum deditione (1)? Quis in Gratiani laudibus comparationem duorum pontium Tiberis et Rheni satis gravem et oratoriam existimet (2)? Sunt pauca præterea nimia Symmachi acumina, quæ commendationem ingenii nonnumquam subvertunt. Dum enim admirationem undique consectatur; dum de omnibus suorum Principum gestis sublate et amplifice studet dicere; dum stilo scriptorio prope scrutatur subiectam materiam, ut ubi commendabile nihil est, ibi laudis causam quærat; frangitur interdum dicentis subtilitas, aut exaggerata altius præconia sponte corruunt. Quamquam aperta vitia raro admodum in Symmacho invenias. Namque is plerumque eo tantum progreditur, ubi sana eloquentia versari potest: ita tamen, ut si aliquantum excesseris, te in deterius prolapsum statim sentias. Itaque non

(1) P. 20-21. (2) P. 35-36.

tam a nobis culpandus videtur Symmachus, quam diligenter cavendum, ne dum eius elaboratam ardentemque facundiam cupidius sectamur, in finitima vitia veniamus.

Symmachi elocutio florida plerumque et grandis.

VII. Dixi de Symmachi ingenio eiusque usu plerumque optimo, interdum tamen, sed rarius, non probando. Nunc ut eiusdem elocutionem exornationemque commendem; mihi profecto ea videtur eiusmodi, ut novus Orator plane latinam eloquentiam locupletet. Numquam Symmachus incultam orationem vulgari sermone effert: pure, emendate, latine loquitur. Etsi autem nec fusum nec redundans adhibet genus, immo eum frequentiores moræ respirationesque delectant; tamen oratorio prorsus apparatu sese exornat Symmachus, atque ad artis regulas tum verborum structuram, tum sententiarum nexum constanter exigit, et omnino rationes omnes excolendæ orationis persequitur. Exemplis etiam ab historia romana græcaque desumptis argumentum illuminat; idque adeo perite et copiose facit, ut nihil illi non lectum, nihil non intellectum existimes. Est item a philosophia, a iure civili, a re politica, ab arte bellica, a lectione oratorum atque poetarum, ab omnigena litteratura paratissimus. Quin et fabulas aliquoties a mythicis mutuatur, quod minus videbitur insolens, si reputabimus, ipsum Ciceronem in orationibus ad eiusmodi oblectationes non semel divertere. Denique delectandi amplificandive gratia a proposito quoque interdum

egreditur. Pæne autem incredibile est quam tropis creber sit et distinctus Symmachus: exclamationem, apostrophem, contrapositum, prosopopeiam aptissime usurpat. Sed in eo nobilium sententiarum ornamenta maiora sunt: ut de Symmacho illud iure pronunciem, *quam multa! quam paucis!* Tam acutæ scilicet sunt eius sententiæ, tam densæ, tam graves, et vel inventione primæ, vel genere ipso singulares. In augustalibus igitur orationibus eloquentiâ utitur Symmachus panegyreos et pompæ et insigni quodam ornatu quasi gemmarum. Quod se studiose et data opera facere ipse Symmachus testis est in quadam Epistola (1), in qua quum dixisset: *ut Domini nostri Gratiani fortissima simul ac felicissima manu nutantia reip. pondera fulciantur;* hæc addit: *Videor ne tibi πανηγυρικότερον locutus? sic se habet ratio, ut res maximæ magnos hiatus oris requirant.* Ceterum in aliis argumentis ita ingenio exsultantiæque dicendi moderatur Symmachus, ut rerum et personarum dignitates ferunt. Cum enim leviorum negotiorum oratiunculas scribit, se ipse consulto ad humilem quemdam et minutum stilum demittit. Ex quo facile coniicias, siquando audacius Symmachianæ eloquentiæ flamma erumpit, id neque vitiosa licentia, neque insano fervore fieri: quandoquidem non imprudenter utitur Symmachus hoc genere sublimi et ornato, neque in omnibus causis.

---

(1) Lib. III. 47.

Symmachi magistratus et ætas.

VIII. Tam eximia dicendi facultate præditus Symmachus, publicorum munerum luce carere non potuit. Generosa familia Romæ ortus (1), in qua splendidissimæ dignitates sæpe floruerunt (2), maximum tamen ipse stirpis suæ decus fuit, atque innumeris honoribus saturatus est. Nam et quæstor fuit (3), et prætor (4), et Lucaniæ Bruttiorumque corrector (5): tum Africam pro consule rexit (6), qua in provincia statuas quoque virtutis ergo promeruit (7). Æternæ urbis præfecturam quieto eidem et iampridem a desideriis honorum remoto Valentinianus Iunior sponte detulit (8). Ordinarium quin etiam consulatum anno post Ch. N. CCCXCI. cum Tatiano gessit (9). Comes præterea ordinis tertii in antiqua inscriptione nuncupatur (10): et amplissimis legationibus ex senatus decreto ad Imperatores functus est (11). Denique et ethnicorum Deorum, erga quos superstitione incredibili semper flagravit (12), pontificem maiorem egit (13): et romani senatus sine controversia princeps diu habitus est (14). Ita autem

---

(1) Symmach. Epist. II. 52. IV. 9. V. 94. et 95. (2) IV. 60. (Vide et Inscriptionem Patri Oratoris positam apud Prudentium Arevali Tom. 2. p. 831.) (3) IX. 119. (4) VIII. 14. (5) Cod. Theod. Lib. VIII. Tit. 5. Leg. 25. (6) Idem Cod. Lib. XII. Tit. 1. Leg. 73. et Inscriptio apud Arevalum superius in hac Præfat. Cap. I. laudata, quæ et ceteras Symmachi dignitates complectitur. (7) Symmach. Epist. Lib. IX. 115. (8) X. 22. (9) IX. 130. et Fasti. (10) Inscript. cit. apud Arevalum. (11) Symmach. Epist. IV. 9. V. 94. (12) Vide Prudentium *in Symmach.* Lib. I. v. 626. etc. (13) Symmach. Epist. I. 47. et Inscript. apud Arevalum. (14) Nicephorus Callistus Hist. XII. 21. Socrates Hist. V. 14. Symmach. Epist. IV. 18.

diu vixit, ut plurium imperatorum ætatibus implicitus sit, diu etiam multumque in causis versatus. Et postremis quidem Constantii imperantis annis egregia ad eloquentiam indoles in adolescente Symmacho iam virescebat. Lucius enim Avianius Symmachus pater Antiochiam circa id tempus legatus ad Constantium profectus (1), multa de filii præclara expectatione cum Libanio est collocutus (2). Ab inito autem Valentiniani Senioris imperio adusque Arcadium Honoriumque Augustos cum ingenti semper laude forum curiamque frequentavit. Anno certe post Ch. N. CCCIC. adhuc vivebat Symmachus, quoniam Epistolâ Libri quinti decimâ gratulatur Theodoro adeptum consulatum, quem hic eo anno gessit. Symmachum non excessisse Christi annum CCCCIV. censebat Iacobus Gothofredus in eius vita (3). Sed enim hoc eodem anno concinnatum esse poema adversus Symmachum a Prudentio proximoque anno editum existimat magnus Arevalus in Prudentianis (4). Quum autem adversus viventem Symmachum Prudentius scripserit, sequitur ut Symmachi vita paulo ultra Gothofredi sententiam extendenda esse videatur. Immo quum superius diximus, Symmachum plane adolescentem fuisse extremis Constantii temporibus, id est circa annum CCCLX.; ipse autem Symmachus in octava

(1) Ammianus Marcellinus XXI. 12. (2) Libanius Epist. 923. (3) In fine. (4) N.° 54.

decima Epistola Libri quarti se in senium vergere narret: *Tantum abest, ut hæc annis in senium vergentibus velim, Candidior postquam tondenti barba cadebat*; superest ut non immerito suspicemur, Oratorem nostrum adusque Christi annum circiter cccc x. vitam fortassis produxisse.

De Symmachiani palimpsesti ætate. Item de Fragmento anonymo.

IX. Age vero palimpsestus, ex quo novum Oratorem expressimus qui fuerit, quantæque vetustatis iudicandus sit, specimen cusum docebit. Ea nimirum scriptura medio sæculo sexto serior esse non potest: præsertim quum subsit Chalcedonensi Concilio, quod non semel affirmavi [1] sæculo VII. aut VIII. in nostro Codice fuisse exaratum. Habemus igitur Symmachi Orationes, et quidem e membranis vix uno fere sæculo post obitum Oratoris scriptis. Denique, præter octo Orationes, quibus Symmachi nomen diserte inscriptum est, aliud etiam Fragmentum laudationis cuiusdam, ut videtur, ex unico folio alius Codicis æque ferme antiqui proferimus: de quo Scripto quidquid nobis visum est, in Monito ei præposito breviter docuimus.

Symmachus latinorum oratorum ætate prope ultimus commendatur Mediolanensibus.

X. En itaque pæne extremum in Symmacho romanæ eloquentiæ spiritum, quo demum extincto, studia hæc in barbariæ quamdam tætriorem noctem inciderunt. Quod siquis adhuc eloquentiæ laude aliqua deinceps floruit, is in primis ad Symmachiana exemplaria respexisse videtur. Testis luculentus Ennodius, qui Panegyricum,

(1) Ad Interpretem Ciceronis Dissert. præv. Cap. XIV. p. 30. Item ad Frontonem Comm. præv. Part. I. Cap. XI. p. 103.

quem Theoderico regi dixit, adornans, plagiarii prope ritu, Symmachi Laudes in Valentinianum Seniorem imitatus est: quod nunc primum ex nostra Symmachi Editione cognoscitur. Ceterum belle contingit, ut Mediolani prodeat in lucem Symmachus, ad quam urbem et eum non semel ventitasse constat (1), et in eadem versatum (2). Quin et eloquentiâ suâ Symmachum Mediolanensium aures demulsisse opinor, vel cum huc ad illustrem quemdam consulatum præsentia sua cohonestandum vocatus venit (3), vel certe cum missus a romano senatu ad Principis opem exorandam huc se iterum contulit (4). Insigni præterea beneficio Mediolanenses olim affecit romanæ urbis præfectus Symmachus, cum Augustinum, clarissimum Africæ lumen, rhetoricæ artis magistrum ad illos misit (5). Excipe igitur, nobilissima et doctissima urbs Mediolanum, excipe inquam debita cum admiratione Symmachum, quem etiam divus ille parens tuus Ambrosius, non secus ac Tullium Hortensius, maximum æmulum in eloquentiæ curriculo expertus est (6).

(1) Epist. Symmach. VII. 13. 14. 72. (2) IV. 49.
(3) IV. 31. Videtur autem is fuisse consulatus IV. Valentiniani Iunioris, qui incidit in annum CCCXC. (4) V. 95. (5) Augustin. Confess. Lib. V. 13.
(6) Vide ad Symmachi Relationem pro ara Victoriæ Responsionem utramque Ambrosii Valentiniano Iun. Aug. oblatam, et tertiam Eugenio item Augusto.

LAVDVM PRIORVM
IN VALENTINIANVM SENIOREM AVGVSTVM

ARGVMENTVM

HAc priore acephala Laudatione commemorat primum Symmachus Valentiniani pueritiam, qui in pluribus mundi plagis cum Gratiano parente apud exercitum versatus est. Tum eiusdem Valentiniani ad imperium evectionem celebrat, rursusque meminit Gratiani parentis et Gratiani etiam a Valentiniano geniti, qui admodum puer Augustus creatus est. Pergit deinde Orator ad laudandum Valentiniani liberalem animum, qui summum imperium cum Valente fratre statim communicavit: cui quum Orientis regiones moderandas commisisset, ipse in Gallias ad continendas Germanorum irruptiones se recepit: ibidemque sub pellibus, barbaro in agro, cœloque inclementi tuendi imperii causa diu versatus est. Interim rebelles in Oriente motus (duce nempe Procopio) exstitisse ait Orator, qui quum citius reprimi possent a coniunctis utriusque Imperatoris viribus, noluit tamen Valentinianus, rebus Germaniæ nondum compositis, in Orientem signa transferre. Adlocutiones etiam innuuntur, quibus exercitum suum Valentinianus ad bellum potius Germanicum quam civile persequendum hortatus est. Tum et ipse Valens breviter commendatur, qui parta de perduellibus victoria non est crudeliter usus. Laudatur denique civilis administratio Valentiniani, qui fugato ambitu dignitates virtuti tribuendas curabat, ac mira concordia togatos magistratus cum sagatis ordinibus implicuerat.

Plane autem mihi persuadeo hanc priorem Laudationem dictam esse a Symmacho in primo lustro imperialium Valentiniani annorum. Nam lustrum quidem peractum memorat infra Orator. Id autem contigit anno post Ch. N. CCCLXVIII. in secundo Valentiniani consulatu. Iam Laudationem alteram (quam mox addemus) recitavit Symmachus in Valentiniani consulatu tertio (ut ex ea lecta patet) id est anno Ch. CCCLXX.; sequitur ergo ut priorem recitaverit anno vel CCCLXVIII. vel CCCLXIX. Sed illud probabilius propter quinquennalium celebritatem et ipsum Augusti secundum consulatum. Accedit, quod apud Græcos Themistius in quinquennalibus Valentis, anno nempe eodem CCCLXVIII., recitavit Marcianopoli eam Orationem quæ in Editione Harduiniana octavum locum obtinet. Eadem igitur de causa eodemque anno apud Latinos Symmachum in castris Gallicis recitasse hanc Laudationem coram Valentiniano censeo. Erat autem eo anno plane Iuvenis Symmachus, quod constat ex dictis in Præfatione, et ex Ausonio (in Epistolis Symmachianis Lib. I. 32.) qui ait Symmachum secutum esse tyronem castra et quidem, ut docebit Laudatio altera, Valentiniani. Quare et Oratio iuvenili vigore exsultat et floret.

·Q· AVRELII SVMMACHI (1) ·V·C·

LAVDES

IN VALENTINIANVM SENIOREM AVGVSTVM I· (2)

....I. ITEM totius orbis estis indegenæ (*a*); alibi fructum lucis, alibi usum laboris indepti. An non ipsam quoque Africam iure patriam tuam dixerim, quæ te prima in contubernio parentis edocuit (3) qualis (*b*) princeps esse deberes (*c*)? Nec umquam te existimes aliis militasse futurus Augustus. Sibi

(*a*) Ita Cod. *indegenæ*. Est autem singularis scriptura nostri Codicis, et mira litterarum praesertim vocalium inter se commutatio. Ea nobis paleographia nunc retinenda in textu, nunc ad notas reiicienda videbatur. (*b*) Cod. *quales*. (*c*) Cod. *deberis*.

(1) In Codice scribitur sæpe *Summaci*, raro *Summachi*. Nos tamen emendatiorem lectionem eligimus. Numquam vero scribitur in Codice *Symmachi*.

(2) Ita in Codice apponitur nota numeralis non vocabulo *Laudes*, sed huic loco: et tamen ad illud vocabulum nota pertinet, nempe *Laudes priores*. Illud etiam moneo, capita scilicet Orationis carere quidem in Codice nota numerali, sed tamen relicto ampliere spatio satis indicari.

(3) Gratianus Valentiniani pater post dignitatem Protectoris atque Tribuni (ut ait Ammianus Marcellinus lib. xxx. cap. 7.) Comes præfuit rei castrensi per Africam. Iam Valentinianum pluribus versatum in bellis ante initum imperium narrat Zosimus Hist. III. sub finem. Meruisse in Gallia sub Constantio et Ioviano testis est item Ammianus xvi. 11. xxv. 10. Contra Persas autem ab eodem Constantio missum ait Philostorgius vii. 7.

quæsivit quidquid ante defendit, servavit (*a*) tenera ætas quod regeret matura felicitas. Ibi primum tolerans solis et pulveris esse didicisti (*b*), cuius dudum cunabula Illyriæ nives texerant (1), qui cæsam glaciem paulo ante potaveras. Ita veluti ad alia elementa translatus arentis Libyæ (*c*) sitim patientia (*d*) temperabas. Prosus (*e*) quasi ad (*f*) ipsius mundi gubernacula destinatus, mutando varias cæli plagas usum tibi omnium cardinum vindicasti. Merito non potest hodie obesse provinciis tam longa absentia tua, quas tuetur prima notitia (*g*). Similior (*h*) Princeps est Deo pariter universa cernenti, qui cunctas partes novit imperii.

II. » Si litteras, inquit Tullius (2), græcas Athe-
» nis non Lilybei (*i*), latinas Romæ non in Sicilia
» didicisses »; videlicet ex locorum ingeniis adprobans ea nescire Cæcilium, quæ eum dicit ubi innata non erant adsecutum. Sola est enim disciplinarum magistra natura regionum. Tibi ardores Getuliæ æstivam consuetudinem: tibi Illyriæ pruinæ brumalis horroris (*k*) tolerantiam tradiderunt: genitus in frigoribus educatus in solibus, ante fortunæ munera totius mundi exempla sumpsisti. Quare seu in Æthiopas atque Indos, contra externum militem solo calore munitos, felicia signa contuleris; frustra ad æstuantes recessus ac torrida astra confugient. Cito enim terrarum talium dominus eris, qui vim

---

(*a*) Cod. *servabit*, *b* pro *v*. (*b*) Cod. *dedicisti*. (*c*) Cod. *Lybiæ*. (*d*) Cod. *patientiam*. (*e*) Cod. *Pronsus*, tum factum *prosus* antiquâ orthographiâ pro *prorsus*. (*f*) Cod. *ab*. (*g*) Cod. *notia*. (*h*) Cod. videtur habere *simillior* aut *similiter*. (*i*) Ita Cod. *Lilybei*. (*k*) Cod. *errores*.

---

(1) Valentinianus natus creditur apud Cibalas, quod dicunt Pannoniæ oppidum Ammianus xxx. 7. aliique, sed a Symmacho tribui videtur Illyriæ.

(2) *Divin. in Verr.* XII.

siderum non timebis. Seu in Scythia regna frigentia Tanainque glacialem fines Ponticos proferre censueris, ibi quoque naturam patriæ recognoscens, fugaces incolas per dorsa fluminum consequeris. Vicisti experientiam singulorum qui habes omnium. Privatæ hoc industriæ tuæ debeo quo die dignum reddidit principatum. Cum tantum munus acceperis ut nihil tibi possit adici, tantum meriti pertulisti, ut nullum præmium tibi debeat inputari.

III. Meruisti quondam, inclute Gratiane (1), meruisti ut de te sacra germina pullularent, ut esses seminarium principatus, ut fieres (a) vena regalis. Erudisti liberos, parentes omnium mox futuros: in quos tantum frugis bonæ institutio privata congessit, ut fortuna hodie clarior nil requirat. Hinc factum est, quod primævum Nepotem (2) castrensia decreta legerunt. Cum familiæ vestræ natura promitteret, ut cautela patris in puero nil timeret, cur tardaret ætas quem tot exempla generis adserebant (3)? Præiudicata bona in examen vocare *non interest* . . . .
. . . . incredibili providentia utrumque

(a) Cod. *fieris*, ut paulo ante *deberis*.

(1) Gratianus Senior, etsi ignobili stirpe ortus, singulari tamen corporis robore et militaribus gestis viam sibi ad magnos honores munivit: eiusque existimatio plurimum valuit ad Valentinianum filium, qui deinde fuit Augustus, apud Principes et exercitus commendandum. Am. xxx. 7.

(2) Gratianum Iuniorem Valentiniani primogenitum ex Valeria Severa coniuge, quem pater octennem renunciavit Augustum in castris apud Ambianos.

(3) Nempe avi et patris.

conplexus, ne aut in uno spes staret imperii, aut in duobus esset causa certandi (1).

IV. Hac accedit quod cum duo sint in imperio gradus (2), ilico in Germanum et pariter contulisti, quod noveras bis posse præstari. Adeo ne gratiam quidem captas, ut a perfectis beneficiis semper incipias. Exigui animi vices munerum partiuntur, tua liberalitas desideriis nihil reliquit: maximeque in Imperatorem faciendo magnitudinem regiæ largitatis minui credediati (*a*), si cum insperata concederes, adhuc speranda differres (*b*). Ergo Augustum pari iure confirmas. Curasti ne umquam tibi suspectus esset, cui non reliquisti quod ultra optare deberet.

V. Hinc plerique principum, quos secundos creaverant, quasi æmulos mox timebant. Urget enim potissimum expectatio proximorum: semperque similis invidenti est, cui superest quod requirat. Nec istud nimium gratiosa aut populari festinatione fecisti: iamdudum cuncta expertus in Fratre quæ diu explorantur in Cæsarem. Dubitaretur de iudicio tuo, nisi ab inmodicis inchoasses. Statim perspeximus qualem Principem legeres, postquam cognovimus quod nihil tibi quasi sollicitus reservares.

VI. Siqua inter cognatas Cælitum potestates huiusmodi esset æquatio, paribus cum sole luminibus

(*a*) Ita Cod. *credediati.* (*b*) Cod. *differis.*

(1) Quum Valentinianus adigeretur ab exercitu ad socium imperii deligendum, deliberavit num extraneum an Fratrem Valentem sibi sociaret (Am. XXVI. 2. et 4.). Fratrem autem præoptavit: sic enim nec in uno spes staret imperii, nec in duobus esset causa certandi.

(2) Nempe Cæsaris et Augusti.

globus sororis (*a*) arderet: nec radiis fratris obnoxia precarium (*b*) raperet luna fulgorem. Iisdem curriculis utrumque sidus emergeret, pari exortu diem germana renovaret, per easdem cæli lineas laberetur: nec menstruo pigra discursu aut in senescendo (*c*) varias mutaret effigies (*d*), aut in renascendo parvas pateretur ætates. Ecce formam beneficii tui astra nesciunt æmulari: illis nihil est in mundana luce consimile, vobis totum est in orbe commune.

VII. Nondum adulta rerum a te gestarum profano monumenta. Iam cedo primitus faciam quod usuvenire nobis in prolixo itinere solet, ubi qui ad destinata (*e*) properant non omnes obvios consalutant. Ergo in duas curas dividis orbis excubias: invictum Fratrem reliquens Orienti, ipse supra inpacati Rheni semibarbaras ripas raptim vexilla (*f*) constituens, et provincias luxu superiorum deditas veteris ignaviæ pudore defendens, Princeps creatus ad difficilem militiam revertisti. Statim itinera, statim prœlia (1): et primus in aciem purpuratus, et regalis aula sub pellibus, somnus sub cælo, potus e fluvio, tribunal in campo. Hæc imperio quidem nova, sed tibi cognita. Docuisti magis fortunam regiam quid virum facere conveniret, quam didicisti ab ea quid imperatores ante fecissent.

(*a*) Cod. *sorores*. (*b*) Cod. *prœcarium*. Et quidem *precor* cum derivatis constanter scriptum vidi cum diphthongo in antiquissimis mss. (*c*) Cod. hic *renascendo* et mox *senescendo*, quae mihi invertenda visa sunt. (*d*) Cod. *etfegies*. (*e*) Cod. *distinata*. (*f*) Cod. *vixillas*, at inferius *vexilla*.

---

(1) Valentiniano nuper ad imperium evecto, Alamanni bellum Gallicis Romanorum provinciis intulerunt, quod sui legati vilibus donis affecti fuissent, et ab Ursacio officiorum magistro superbius appellati. Am. XXVI. 5.

VIII. An exiguum virtutis et patientiæ tuæ specimen arbitraris, quod rerum summa fastigia et romani nominis apicem consecutus inter tot provincias partim situ amœnas, partim pace iucundas, aut urbium maiestate mirabilis, aut populorum copiis redundantes, sedem quodammodo in ea parte posuisti qua totius reipublicæ ruina vergebat (1)? Tales sibi terras eligunt qui ut subveniant eliguntur. Nondum degustatis imperii bonis, solas difficultates de honore sortiris. Tandiu non tenerent Galliæ, si placerent.

IX. Iactet se Punicis Africanus exuviis, sed diu in Sicilia palliatus erravit (2). Mithridaticis (*a*) spoliis Lucullus exultet, sed diu in Pontico luxu pæne victor languit (3). Orientis tropea (*b*) ostentet Antonius, sed inter Ægyptias tædas regio amore diffluxit insano (4). Illi triumfalis (*c*) viri, delicatis (*d*) negotiis frequentibus occupati, amœna litorum terrarumque opima sectantes. Vis petam proximæ ætatis exempla? Ecce Baias sibi Augustus a continuo mari

(*a*) Cod. *Mitharidaticis*. (*b*) Ita Cod. sine diphthongo *tropea*. (*c*) Ita Cod. *triumfalis* et mox *triumfum*. (*d*) Cod. *dilicatis*.

(1) Symmachus imitatur Ciceronem, qui eadem de C. Iulio Cæsare in Galliis degente ait. *Orat. de Prov. cons.* XII.

(2) P. Scipio qui cognomine Africani maioris insignitus fuit, quum exercitum in Africam traiiciendum diutius in Sicilia instruere videretur, diffamatus Romæ est, tamquam is cum militibus luxuriaretur. » Ipsius » (inquit Livius XXIX. 19.) imperatoris non romanus modo sed ne » militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidisque inambu» lare in gymnasio *etc.* »

(3) Lucullum item incusatum a senatu quod Mithridaticum bellum diutius iusto protraheret, eiusque exercitum publica auctoritate solutum narrat Appianus *Bell. Mithr.* Cap. 90.

(4) Apud Cleopatram.

vindicat, et molibus Lucrinis sumptus laborat imperii (1). Tiberius in devorsoriis insularum (2) natans et navigans adoratur. Pius otia Caietana persequitur (3). In Lycio (*a*) et Academia remissior Marcus auditur (4). Tibi nullæ sunt feriæ prœliorum: maximeque hoc in Galliis delegisti, quod hic non licet otiari. Tibi nulla necessitas remittit indutias. Lustrum imperialium condis annorum (5) ubi cælo et terris horror æqualis est, sub crassa nube, iugi frigore, feroci hoste, latissima vastitate. Quietem tibi negas, quam ceteris præstas. Inter tot milia laurearum nondum digrederis ad triumfum: et cum sis maior Augustis delegisti tibi provinciam de qua Cæsares querebantur.

X. Et tu quidem bellico intentus operi dudum ferocis Alamanniæ terga vertebas. Sed parte alia fraterni imperii liberam pacem rebellis Exul inruperat (6). Quod cum ad te primum pernices nuntii et

---

(*a*) Ita Cod. pro *Lyceo* habet *Lycio*, uti Gellius XX. 5.

---

(1) Augustus (inquit Svetonius Cap. 16.) » portum Iulium apud » Baias, immisso in Lucrinum et Avernum lacum mari, effecit ».

(2) Nempe Capreis.

(3) Pii rusticationes memorat non semel Capitolinus in eius vita. Quin et inter eius opera Caietæ portum recenset p. 28. D. Edit. Paris. 1603.

(4) Singulare M. Aurelii philosophandi studium notius est, quam ut documentis indigeat.

(5) De primo lustro seu quinquennalibus Valentiniani recole Argumentum.

(6) Procopius Cilix, Iuliani imperatoris propinquus, post huius fata primum a Ioviano copiam impetravit ad suos lares secedendi. Mox a Valentiniano et Valente imperatoribus exagitatus, usque in Tauricam Chersonesum exul profugit (Zosim. IV.). Tum et de fide incolarum eius loci addubitans, Constantinopolim clam venit, ubi rebellione conflata imperatorem se dixit anno Ch. CCCLXV. Sed anno sequente a Valente oppressus pœnas sceleris luit.

fideles litteræ pertulerunt, quis non congruum iudicavit ut a cæde barbarica in facinus civile arma torqueres?

XI. At tu reip. plus timebas: et inter duas causas hinc intestinam (*a*) inde finitimam, malebas potentia tua interim frui æmulum, quam longa inpunitate vicinum. Nec ita turpe duxisti plures tecum esse principes, quam terras imperii breviores. Frustra tunc tibi perduellis motus optavit Alamannia, cui tantum miseriæ invexit conflictus tuus, quantum prœliis debebatur ambobus. Probasti animum constantissimi ducis (*b*) minus tibi consulendo quam ceteris. Tutior aput te fuit tuus, quam noster inimicus (*c*). Non uno igitur beneficio Gallias obligasti quibus pariter a te utrumque delatum est, et sui periculi cura et tui neglegentia (1).

XII. Quid ipsas contiones tuas et humanis sensibus celsiora retexo conloquia? Huc, inquis (*d*), fidissimi commilitones adversum truces populos et Rheni feroces indegenas vexilla conferte: hic communis hostis (*e*) est, ille privatus: prima victoriæ publicæ, secunda vindictæ meæ causa est (2): alio bello petitur nostra dignitas, hoc vestra possessio. Quid plura? contra te suadendo vicisti: tantumque valuit auctoritas tua, ut dissimularetur iniuria. Putasses

---

(*a*) Cod. *hi ostentinam*. (*b*) Cod. *duces*. (*c*) Cod. *inimicos* vetere item orthographia. (*d*) Cod. *inquid*. (*e*) Cod. *hostes*.

---

(1) Galliæ nobiles urbes legationibus missis Valentinianum, quominus in Orientem adversus Procopium pergeret, exoraverunt: quod si fecisset, Gallia Germanorum incursibus patuisset. Am. XXVI. 5.

(2) Valentinianus (inquit Ammianus loc. cit.) » replicabat aliquo» ties, hostem suum Fratrisque solius esse Procopium; Alamannos vero » totius orbis romani: statuitque nusquam interim extra confinia moveri » Gallorum ».

præceptum tuum parvi habitum, siquis te vindicasset invitum. Quisquam ne neglectum sui postulat, et devotionem putat si se nemo defendat? En animus maior imperio, sub quo maiestas neglegitur (*a*), et eruptio vindicatur.

XIII. Quid quod vis ista naturæ est, ut ea sint unicuique ad sensum doloris prima quæ propria? nec quisquam, se ipso iudice, inpune lædatur? Tu in casibus tuis clemens, severus in publicis, turpe existimas Principi motus odii habere privati. Merito ergo a nobis amplius amaris, quia pro te minus irasceris. Nescis uti regia manu contra domesticas simultates. Si erubescis tuas iniurias ultum ire, audi, Imperator, quod te acuat: nostri inimici sunt qui rebellant.

XIV. Sed illius Latronis iustus occasus venerandi Fratris tui laudibus cum ceteris Orientis adoreis reservetur. Unum tamen hoc prælibasse sufficiet: cum diu anceps bellum fuerit, sic victoriæ moderatus est, quasi contra se nemo pugnarit (1).

XV. O mira inter vos similitudo pietatis! Tu nescis civile certamen adripere, ille non potest vindicare. Quamquam illa dissimulatio tua non caret honore Germani: satis idoneus tibi ad vincendum visus est, cui auxilium non tulisti: in magna fiducia minor cura est. Merito illi captivus Rebellis

(*a*) Cod. neglegetur.

(1) Valentem clementer victoria usum aiunt oratores Symmachus, et Themistius Orat. VII. nec non Libanius in vita propria Edit. Morell. T. 2. Orat. I. p. 55 – 56. Sed contradicunt aperte Historici Ammianus XXVI. 9 – 10. Zosimus IV.

in deditionem datus est, merito Usurpator tanti nominis oblatus ad pœnam (1). Consilio quippe tui numinis (a) factum est, ut imperio iudicaretur indignissimus, qui ne hoc quidem meruit, ut ei videreris infensus.

XVI. Inter has belli artes externosque procinctus, et semper de hostibus novis novas (b) laureas, civilium rerum nulla cessatio (2). Possum dicere fugato ambitu virtuti redditas dignitates: nec iam ad honorum infulas opibus viam patere, sed moribus (3). Castrorum curiæque parem nunc esse fortunam, cum videas prætorianas cohortes parere nobilibus, et ante emeritos (c) duces urbana insignia gestare lictores. Togas paludamentis sæpe mutamus, armatis trabeas frequenter ind*uimus humeris* . . . .
. . . .

Reliqua desiderantur.

(a) Cod. *nominis*. (b) Cod. *novas* bis: quod vel frustra geminatum fuit, vel certe corruptum. (c) Cod. *emeritus*.

(1) Procopius a suis proditus et Valenti oblatus capite truncatus est. Am. loc. cit.

(2) Videtur Symmachus perorare: sic enim fere concludit et alteram Laudationem.

(3) Ab Ammiano xxx. 9. dicitur Valentinianus scrupulosus in deferendis potestatibus celsis: nec, imperante eo, provinciam a nummulario rectam, aut administrationem venumdatam.

LAVDVM POSTERIORVM

IN VALENTINIANVM

SENIOREM AVGVSTVM

ARGVMENTVM

Celebrat Orator in primis tertii consulatus honorem a Valentiniano Augusto initum. Pergit deinde ad bellica eiusdem Augusti gesta, cuius auspicio Rhenum multis munimentis coronatum et navali ponte iunctum, Nigrum a castris romanis submotum, portumque fluviatilem effectum ait: barbaros vero populos alios prœliis fusos, alios pace et fœderibus conciliatos. Denique etiam eloquentiam foro redditam ab Augusto gratulatur: tum quod Gratianum puerum imperii socium sibi Valentinianus adsciverit, id ab Oratore ingeniose et luculenter ornatur.

·Q· AVRELII SVMMACHI ·V·C·

LAVDES

IN VALENTINIANVM SENIOREM AVGVSTVM II·

. . . . I. solvitur pro labore. Fastidium te forsitan caperet (*a*) iterati præmii et sæpe repetendi, nisi nobis consuleres ne videamur ingrati. Honor tibi summus in viribus est, honor plenus in moribus (1). Tuas veras secures non lictorum umeri (*b*) sed cervices gentium ferunt. Reges decreta custodiunt. Castella pro fascibus eriguntur. Tu inter obsides victoris iure disceptans: nam iubens ire quos reddis, et redire quos suscipis. Ambiat licet sacros umeros gemmarum cohærentium velamen opulentum (*c*), et trabeam consularem discolora serta prætexant; ille tamen ornatus insignior est quem Rhenus meruit, quem limes accepit (2). Beneficia tua devotione mulcere reipublicæ (3). Quæ sumis annua sunt, quæ condis æterna.

(*a*) Codex *teaperet*. (*b*) Ita Cod. sine adspirata quod vidimus non semel etiam in Frontone. (*c*) Cod. *oputulentum*, tum emendatum *opitulentum*: nos damus *opulentum*.

---

(1) Gloriosum Valentiniani moribus dat testimonium Ammianus XXX. 9. his verbis: » Omni pudicitiæ cultu domi castus et foris, nullo » contagio conscientiæ violatus obscenæ, nihil incestum: hancque ob » causam tamquam retinaculis petulantiam frenarat aulæ regalis ». Eumdem ibidem dicit corpore lacertoso et valido.

(2) Valentinianus dicitur ab Ammiano loc. cit. oppidorum et limitum conditor tempestivus. Tum XXIX. 6. studio muniendorum limitum flagrans.

(3) Nempe sententia videtur: *Reipublicæ est tua beneficia devotione mulcere.*

II. Nolumus, invicte Moderator, tantis negotiis parem non esse mercedem. Idem tibi præmium plerumque decernitur, cum a te diversa præstentur. Si non congruit meritis quod solutum est, honor vincitur non voluntas. Nam quid tibi adicit consulatus (*a*), cum felices (*b*) annos imperii tui de ætatibus novarum urbium calculemus (1)? Aliorum tempora fastis numerata sunt, vestra victoriis. Hoc unum tamen rite curavimus, ut in oppidis nuper erectis primum discerent consulem conditorem.

III. Inauguremtur (*c*) inclutis triumfalia castra nominibus (2). Fuit evidens causa, qua fasces sumere tertio cogereris: etenim ne magistratus romanos proxime adiuncta terra respueret, ab eo sumptum est principium, qui timetur (3). Nihil ante prioribus (*d*) gestis, Auguste, decerpimus. Si recentia sola repetamus, stupeo. Non minus illa sunt quæ comperi, sed hæc magis diligo quæ probavi. Adque (*e*) utinam modicum ingenii mei saltem nota conmendem (*f*)! Adempta mihi est honesta defensio: quæ ipse non videram, venia maiore laudabam. Quisquis arcana naturæ scrutari postulat, te sequatur. Non fluminum

---

(*a*) Cod. *consolatus*. (*b*) Cod. *filices*. (*c*) Ita Cod. cum *m* pro *n*. (*d*) Ita Cod. *ante prioribus*. (*e*) Ita Cod. *adque*. (*f*) Ita prorsus se habet locus in Codice.

---

(1) Turres seu castella in limite imperii quotannis condi iubet Valentinianus lege 13. tit. 1. lib. xv. Cod. Theod.

(2) Faciunt fortasse ad hunc locum ea quæ dicit Interpres a me editus ad Orationem Tullii *pro Scauro* (Editionis meæ p. 6.) de more apud Antiquos etiam ex nominibus, præsertim belli tempore, auspicia sumendi. Videlicet utriusque Augusti Valentiniani et Valentis nomina commoda erant ad omen.

(3) Ammianus xxx. 8. ait. » Ideo Valentinianus merito timebatur, » quod et exercitus auxit valido supplemento, et utrobique Rhenum » celsioribus castris munivit atque castellis ».

meatibus, non obiectu montium, non itinerum errore tardabitur. Omnia adversum barbaros patent, quæ sunt munita pro nobis. Scit bicornis iste vicinus succunbendum (a) esse rostratis, ne ei necesse sit viam præbere vestigiis. Cui possibile est fluenta contegere (b), ludus est navigare. Nec arduis locorum obicibus impedimur. Testis est hæc ipsa ripa barbariæ, cui altitudo nomen inposuit (1), imis summa cessisse, ascendentem fugere nuper exercitum, qui occurrere per plana potuerunt. Et tu quidem bello vincere maluisses; sed gloriosius factum est, ut ferox natio videret Alamannia . . . .

IV. Nec op . . . civitatibus obsidentur. Verum est quod sæpe n . . . credidi otium locis . . . haberi . . . qualem te, inhospita regio, nuper invenimus. Ignaras vetustatis arb(ores) . . regeis (c) domibus teneretis herb. . . . . indecoram probes . . . . tibi exprobro quod victa es tum . . . ciis . . mtus pingeris felicior Principi meo . . unt quam repetunt . . hæc quæ . . . er adiunxit, conferantur int . . . patet illuc . . . ncet hæc defensa quæ capta sunt. Audite quæ vera ads . . . gesta nescitis sponte . . tenda et novos conser . . . nis ad . . . credo . . . quæ . . . graviora. Superat omnem fidem (prope)modum qui contra huiusmodi præstat officium. O pulchra admodum pompa fortunæ! Servitus misera quodam . . . ruebat. Prospexerant forte finitimi, ne quod sibi

(a) Ita Cod. cum *n* pro *m*. (b) Cod. *contengere*. (c) Ita Cod. pro *regiis* vel *reges*.

(1) Altaripa oppidum Nemetum et præsidium ad Rhenum prope Nigri (seu Nicri) confluentem. Hoc in oppido, anno certe ante hunc panegyricum recitatum, versabatur Valentinianus: ex eo enim emisit legem 4. tit. 31. lib. XI. Cod. Theod., cui legi ita subscriptum *Dat. XIII. Kal. Iul. Altaripa, Valentiniano Nobili Puero et Victore Conss.*

relinqueretur, instaurare (*a*) victor optaret. Urebant consciam latrocinii nationem quondam romanæ coloniæ antiqua vestigia, et tituli sceleris proditores. Obsequio reddidit quod norat gladiis vindicandum. Quæri . . . animus victoris apparuit receptæ urbis reliquias transferentis. Ostendit enim se potuisse reparare quæ licebat evehere. Familiare est magnis animis repudiare conpendia. Incaute positam civitatem probarat amissio (1). Ex . . . eam solvimus . . . eram conderemus antiquatas urb . . . runt . . . rpite nam . . . sare . . . neglegenter facta cor . . . condicionem venit ad . . . ra mittere fateretur se nostra tenuisse.

V. C(unc)ta Gotysiorum (quam vincis) glæbis . . . vena opulentus in(pert)it . . . in ve . . cet exempli . . eorum arma populo ter . . . ta est. Nec otiosos ospites (*b*) . . . us ambitum definitum aut . . . (extre)mitas conpulit breve spatium postulari; sed quo magis fieret turre conmercium. Didus circumcisi tergoris ausit dedecus emptionis; tibi succumbunt regna, non veneunt. Nec urbium tuarum fata trutinata sunt. Sic omnia ingrederis, quasi ad propria revertaris. Non ferro pellimur, non auro, aut ære fraudamur. Idem metus avaritiam cohercet hostis, qui conpescit audaciam. Sublata fiducia certaminis nullus locus est pactionis. Æstimet tibi terras (suas) barbarus, si audet obsistere. *Magn*um a te munus sumit Alamannia, *quod* nonnulla interim relinquis intacta.

(*a*) Cod. *instauraret*. (*b*) Ita Cod. sine adspiratione.

---

(1) Confer Ammianum XXVIII. 2. Fortasse enim innuit Symmachus munimentum, cuius costructionem trans Rhenum a Valentiniano imperatam, barbari, cæsis romanis militibus, impediverunt.

VI. Invideant novis mœnibus ceteræ civitates, quas manus designavere privatæ: siquæ sunt cognitionis (*a*) princip*alis*, livore æmulo mordeantur. Habent *condi*tores inclutos; numquid artificis *ips*os? Interfui (1), Auguste venerabilis, *cum posit*is armis fundamenta describ*eres et* felicem dexteram fabrilibus (laboribus) *occu*pares. Hinc ego oppidis tuis perennem promitto for*tunam*. *Quæ* Deo proximus auspicatur, æterna sunt. Hactenus Syracusani Archimedis stetit gloria: docuit namque exitus nihil valuisse pro civibus conmenta prudentis (2). Qui nequivit clausa protegere, quando potuisset aperta munire? Peritius urbes construunt qui tuentur. Sed quid (*b*) prius mirer, ignoro. Ceteris (*c*) ab usu (*d*) fabricationis te solum scisse quid conderes? An sub te uno magistro omnis ilico qui aderant institutos? Nullus inde abiit in ... prudens prætereo quod aliis ... curantibus ... lis aut imbrium ing*entium tæd*ia pertulisti. Quanto tibi (lubet) ... semper otio vindicata solos opi .. bus vexillis adduxit exercitum et ore ... Dedalus (*e*) grassatorem Cecropiæ (3) nobili (cavea) inclusit. Quid expectavit Alamannia ... m totus exercitus et mancipare no ... et claudere?

(*a*) Ita Cod. *cognitionis*. (*b*) Cod. *quit*. (*c*) Ita Cod. *ceteris*, nisi mavis *ceteros*. (*d*) Nisi mavis legere *abusu*. (*e*) Ita Cod. sine diphthongo.

(1) Symmachum secutum esse castra tyronem diximus in Argumento prioris Laudationis. Heic autem ipse ait se interfuisse, quum Valentinianus oppida, in limite nimirum Rheni, construeret.

(2) De machinis quibus Archimedes diu adversus Marcellum Syracusas defendit vide Polybium VIII. et Livium XXIV. 34.

(3) Catullus in Carmine LXIII. v. 78-79. ait:

Electos iuvenes simul et decus innuptarum
Cecropiam solitam esse dapem dare Minotauro.

VII. In quod periculum... prolapsus est? Formam cognitio . . . nec describere audeo nec tacere . . . innos fidei quæ suadet (*a*) audacia . . . naturæ munus occur... oli tribunal . . . duorum fluminum . . . gnara dedecus . . . manus geminas aggerum institutiones mole vallavit (1). Succedit scæna murorum tantum ex ea parte declivis, qua margines turrium fluenta perstringunt. Nam bracchiis (*b*) utrinque Rhenus urgetur, ut in varios usus tutum præbeat commeatum. Ipsa illa, quæ propugnaculis ambiuntur, opere suo decenter ornata sunt. Ita crebris hiatibus destricta coniunctio pandit exitum glandestinis (*c*) iactibus sagittarum. Stat mediæ arcis aurata sublimitas, et tecto comitur pro tropeo: cui perardui et in prona declivis (*d*) levis plumbi lorica subtexitur. Quem tibi, Auguste, animum cum hæc conderes fuisse credamus? quasi sollicitus munita fecisti, quasi securus ornasti.

VIII. Prodidit vetus fabula, Gigantum manum quondam montanas turris intulisse sideribus (2). Talia forte temptavit: neque enim terregenas licet iuvenes Peliona adque Ossam convexisse credibile est. Dum solitis maiora conantur, infirma moliti sunt. Sed fama auxit invidiam, ut fragilitas operis neglegentius conlocati, simulatâ Numinum conspiratione, culpa careret incuriæ. Aut si rerum talium

(*a*) Cod. *suadit*. (*b*) Ita Cod. cum duplici *c* ut in aliis antiquis Codd. (*c*) Ita Cod. cum *g*. (*d*) Cod. *declives*.

(1) Loquitur Orator, ut puto, de illo munimento celso et tuto, quod a Valentiniano prope Nigrum fluvium conditum narrat Ammianus XXVIII. 2.

(2) Obiter moneo, Themistium in Oratione XIII. quæ est de pulchritudine Gratiani (Edit. Hard. p. 176-177.) commemorare pugnam Gigantum ærea imagine expressam ante curiam Constantinopolitanam.

fides constat, habes testimonium grande meritorum, cum tanto cæli favore ista perfecta sunt, quanto illa odio corruerunt. Obsedetur oculis subiecta barbaria, et intellegit sibi libertatem pro parte sublatam, cui non licet habere secretum (1). Non ego montium speculas, aut decisa Ægyptiis rupibus procera miracula, vel pyramidum vertices angulosos, fastigiis celsæ urbis æquaverim. Regis (*a*) ipsos siquis interroget, laudabunt mehercule quod institui noluissent. Ipse in hostibus depræhendi (*b*) ambigua signa formidinis et stuporis. Ita conspicuam mœnium dignitatem vario interpretantur (*c*) adfectu: ut adhuc diu iudicare non possint, utrum eam mirari magis debeant an vereri.

IX Dixi, Auguste venerabilis, negotiis tuis auxilio fuisse Cælestis. Facilis adsertio est, cum Rheno teste nitimur: qui alpinæ nivis defluo liquore cumulatus, cum ripæ utriusque confinia cogeretur excedere, maluit ad Victoris iura transire: aversatus est, solum barbarum, totumque Principi agmen exposuit, more migrantium perfugarum. Non fuit ille, si credis, hostiles (*d*) excursus: lento per aperta processu venit similis supplicanti. Deditionem vidimus fluentorum, Nili eruptionibus proximam, quibus arens Canopus (*e*) et Memfitica glæba pinguescit. Et ille (2) ut obsequatur egreditur; cessit alius (3) (*f*)

(*a*) Ita Cod. pro *reges*. (*b*) Ita Cod. cum diphthongo. (*c*) Cod. *interprætantur*. (*d*) Ita Cod. pro *hostilis*. (*e*) Cod. *Caponus*. (*f*) Cod. *aliut*, nempe pro *aliud*. Mihi videbatur scribendum *alius*.

(1) Ammianus xxix. 4. ait.: » E speculis, siquis hostium se commo» visset, desuper visus obruebatur ».

(2) Nempe Rhenus.

(3) Nempe Niger fluvius. Sic autem rem narrat Ammianus xxviii. 2. » Cum reputaret Valentinianus munimentum celsum et tutum, quod

quo magis hoc amice fieri crederemus. Quod Nigrum fluvium quasi quoddam pignus accepimus, iam minus mirum est quod tibi regum liberi pro fœderibus offeruntur. Nec Rhenus, ut ita dixerim, romana pace gauderet, nisi amnem convenam, velut obsedem, tradidisset.

X. Ventilemus prisca monumenta, scrutemur annales: invenies vetustatem pæne ignaram fluminum quæ tenetis. Ipsi illi vates exoticis nominibus licenter ornati, cum ad indicum Gangen et Borysthenem scythicum carmen extenderint, Nigrum parem maximis ignoratione siluerunt (1). Nunc primum victoriis tuis externus fluvius publicatur. Gaudeat servitute, captivus innotuit. Elementis quodammodo ditatam cerno rempublicam, cui amnes incogniti mancipantur, longinqua terra coniungitur. Dum orbis terminos quæris, gentium sustulisti. Parum quiddam naturæ superest, quod adhuc Romanus inquirat. Relabi credis imperium, nisi semper accesserit.

XI. Quid si impetus tuos institutio mœnium non teneret? Nescis transire deserta: diligentiam iactantiæ prætulisti. Nam celeritas, famæ commoda est;

» ipse a primis fundarat auspiciis, præterlabente Nicro fluvio, paullatim subverti posse undarum pulsu immani, meatum ipsum aliorsum vertere cogitavit: et quæsitis artificibus peritis aquariæ rei, copiosaque militis manu arduum est opus adgressus. Per multos enim dies compaginatæ formæ e roboribus coniectæque in alveum, fixis refixisque aliquotiens prope ingentibus stilis, fluctibus erectis confundebantur, avulsæque vi gurgitis interrumpebantur. Vicit tamen imperatoris vehementior cura, et morigeri militis labor, mento tenus dum operaretur sæpe demersi: tandemque non sine quorumdam discrimine castra præsidiaria inquietudine urgentis amnis exempta, nunc valida sunt ».

(1) Nigri tamen meminere proximi Symmacho Scriptores Vopiscus in *Probo* (Edit. Paris. 1603. p. 351. C. seu cap. 13.), Eumenius in *Panegyrico Constantini* cap. 13. Ausonius in *Mosella* v. 423.

munitio firmitati. Quererer (*a*), Consul invicte, necdum tibi parere omnia, nisi ea, quæ adiuncta sunt, scirem facta meliora.

XII. Consulto multa prætereo, ne in poeticos flatus rerum ingentium cothurnus (*b*) erumpat. Unum e pluribus trita insinuatione contingam. Rhenum, numquam antehac temere navigatum, tumentibus aquis itinera tuta portasse. Ita in morem nexa navigia constrato desuper solo riparum extima (*c*) momorderunt (1). Unius diei negotio pendentis machinæ ordo convaluit. Ludo iocoque certatum est ex qua parte velocius in amnem medium contextio perveniret. Eat nunc troiani carminis Auctor inlustris, et pro clade popularium Xanthum fingat iratum (2): armatas cadaveribus undas Scriptor decorus educat. Nescivit flumina posse frenari. Tantumne valuit rivus Iliacus, ut in auxilium Vulcani flamma peteretur? Profundus didicit, quid parvus evaserit? Defensio ipsa Cælestium tuo operi non meretur æquari. Fluvium incendisse vindicta est, calcasse victoria.

XIII. Ut video, æterne Defensor, conscientia tua maior est consulatu. Habes, quod tibi alter præstare non possit, animum præmio certiorem. Nec ideo putes ingratam esse rempublicam: hoc est in ornamentis civilibus maximum, quod tuis meritis fatemur angustum. Sat est ad remunerationem beneficii,

(*a*) Cod. *quærerer*. (*b*) Cod. *Coturnus*. (*c*) Cod. *existima*.

(1) Rhenum navibus a Valentiniano iunctum narrat Ammianus XXIX. 4. si tamen tempora congruunt. Confer eumdem etiam XXVII. 10.

(2) Celeberrima hæc exstat narratio apud Homerum Iliad. XXI. 212-385. Xanthum videlicet fluvium iratum Achilli qui sibi Troianorum cadaveribus aquas implesset, impetu facto eumdem obruisse. Periisset autem Achilles, nisi Iuno Vulcanum immisisset, qui exusto fluvio Herea expedivit.

ut cum digna rependi nequeunt, vel summa solvantur. . . . .

. . . . . XIV. tenere secreta. Itaque Crassus percontanti filio quid noctis moveri castra iussisset; vereris, inquit (*a*), ne tuas aures forte non penetret occentatio bucinarum? Nobis satis est curare præsentia, futuros exitus tecum fortuna disponat. Num ambiguum est semper barbaros suspicari quæ sæpe perpessi sunt? Sed inexplorata veritas magis anxios effecit, quam paratos. Sciunt quid cavere altitudo Principis utrumque providit, ut et illorum circumspectio falleretur qui numquam mente securi sunt, et nostrorum animus integer perveniret (*b*), qui ante solliciti non fuerunt.

XV. Quid ego in te peritiam bellicæ rei (1)? quid usum ducendi agminis? quid locorum notitiam, temporum demensiones, laborem sine pernicie, curam sine merore (*c*) conlaudem? Vidi fidissimos (*d*) comitum tuorum solito lætiores, cum ad destinata (*e*) præmissi, quæ videbant præ ceteris se tantum meruisse cognoscere, gauderent (*f*) cum omnibus etiam ante nescisse. Præstitum sibi utrumque dicebant, cum eos iudicio elegeres et auspiciis adiuvares.

XVI. Nec dubitabant Principem protinus adfuturum, qui inter divisas cohortes diversasque legiones et illorum cœptis inprovisus interfuit, et nobis præstitit quod resedit. Ita nulla pars questa (*g*) est vel

(*a*) Cod. *inquid.* (*b*) Ita Cod. *perveniret.* (*c*) Ita Cod. *merore* sine diphthongo. (*d*) Codex primum *fidacissimos*, tum emendatum *fidissimos*. (*e*) Cod. *distinata* (*f*) Cod. *cognoscere gaucere gauderent.* (*g*) Cod. *quaesta.*

(1) Militares Valentiniani virtutes sæpe commemorat Ammianus, et præsertim XXX. 9.

cito abisse ductorem vel sero venisse. Divina consilia post terminum patent. Intellegimus te ideo præmisisse nonnullos, ne esset tarda victoria; ideo plerosque tenuisse, ne esset multitudo suspecta. Ante Alamanniam mancipasti, quam interiora quæreres. Vides nihil esse prolixum magna curantibus: nec remanentem relinquis (*a*), nec a præcedente desereris. Ignosco iam desidiæ barbarorum. Quid iuvat quærere ubi potissimum degas, cum ubique semper appareas?

XVII. Cedo mihi, Imperator, belli Iliensis historiam: probabo Græciam parva mentitam nec magnitudini servisse nec fidei. Aiunt Heroas ad Troiam classe delatos ignoti litoris timuisse contactum, donec formidata responsa vel strenuus temeritate iniret (1), vel fraude versutus eluderet. Nolo dolos, nolo conmenta. In exercitu Principis mei certatum est quis primus exiret: necdum extrema riparum navalia rostra pulsaverant, et iam miles inpiger desilibat. Sub tali Duce tuta devotio est: magis unusquisque curavit nequis anteiret, quam nequis occurreret.

XVIII. Plus videris mihi egisse (*b*), quam cuncti, qui fortunam singulis præstitisti. Non harenis inmersa hæsere vestigia, nec tardior nisus per vada (*c*) cunctatus est. Mitiora omnia visa sunt quam fuerunt: Rhenus placidus cum æstuaret, terra stabilis cum dehisceret, ripa planior cum tumeret.

(*a*) Cod. *relinquens*, dein factum *relinques*. (*b*) Cod. *egesse*. (*c*) Cod. videtur habere *udave*.

---

(1) Nempe Protesilaus, qui primus quum e navibus in Troianum litus exscendisset, ab Hectore occisus est. Vide Ovidium *Metamorph*. XII. 67. *Heroid*. XIII. 95.

XIX. His virtutis excursibus non obreptioni via quaeritur, nec repentinae caedi insidiarum. Haud placet ferire praeventos (*a*). Exaturat animum gloriosum fortunata velocitas. *Sinis* abire cum liberis: et quo magis cognoscerent bella exigi, patiebaris et a barbaris arma transferri. Nemo vilibus culminibus (*b*) contecta gurgustia internecivo igne populatus est: nec indormientes lectulis feras matres antelucanus raptor extraxit. Vix desudata in diem crapula et refrigeratis cubilibus fugam veniae miscuerunt. Ut dammis pernicibus campus aperitur, ut agmina ignava cervorum latibulis emota silvestribus in plana coguntur; ita gratius visum est discurrentem barbarum spectare quam caedere (*c*). Triumphi (*d*) speciem vicit inpunitas. Si bene aestimo rigidum nationis ingenium, vitam credit infamem, cui contemptus ignoverit. Numquam paeniteat pepercisse metuentibus. Laus certaminum fortuita est, certa clementiae. Qui odium hostile non meruit, par esse desivit. Alterum necesse est de miserabili populo; suscipimur, si adficitur: indulgentia tua, mihi crede, punitus est: si gratulatur, obnoxius est.

XX. Dicam quod nulla monumenta testantur: tibi incola vivit Alamanniae: quos ferro subtrahis, addis imperio. Sat est quod mores gentium parcendo mutasti. Quid illis remansit inmane, quorum salus mancipata est beneficiis tuis, et terra castellis? Tute interim liberi sunt, sed iam pudore captivi. An ad longinqua diffugient, quos non vexilla tantum tua, verum etiam nova oppida persequntur (*e*)?

(*a*) Cod. *Appacit ferire praeventus*. Quare liberum cuique esto locum pro libito interpretari. (*b*) Cod. *culminis*. (*c*) Cod. *cedere*. (*d*) Cod. *triumphis* et nota hec loco adspiratam. (*e*) Ita Cod. *persequntur*.

Exclusit cultus indigenas (*a*), et quasi iam vacantibus mediis ulterior accola romanum fœdus efflagitat. Non est, ut anguror, otiosum, quod Burgundionum crebra legatio concordiam postulavit (1). Aut arma Principis sentiuntur, aut iam celsa eminus castrorum tecta rutilarunt. Optant cohærere victoribus prius pace, quam limite. Si ulla tibi in otio esset ætas, preces (*b*) forsitan distulissent. Quidquid interiacet ornando iungetis. Accessu, ore rogans tota consumitur. Ubi illi (*c*) sunt qui dudum Germaniæ civitates obsidio*ne*. . . . .

. . . .

. . . . XXI. *Ab* ortu in oceani ostia riparum margines operum corona prætexit (2). Quis credat hoc quoque esse curatum, ne portibus indigeret? Nam qua regio Nemetensis extenditur, recessum fluminis murorum ambitus vindicavit, parvo aditu nec satis libero, ut stationis exitus propugnaculis desuper protegatur. Habent sua quodammodo castra rostratæ, et intro (*d*) conclave Rheni regia classis armatur. Fallit eminus intuentis theatrum (*e*) consæptum, qui cum videant per summa (*f*) discurri, per ima nesciunt navigari.

XXII. Supererant, Auguste, plura quæ dicerem: sed inter tot scriptores rerum tuarum, nolo ceteris

(*a*) Nota *indigenas*, quam alibi viderimus *indegenas*. (*b*) Cod. *praeces*. (c) Cod. *illis*. (*d*) Ita Cod. *intro* pro *intra*. (*e*) Cod. *theatra*. (*f*) Cod. *summam*.

(1) Burgundiones (seu Burgundios) Valentinianus excitavit in Alamannos Romanorum hostes perpetuos, spondens se illis auxilio futurum. Et Burgundiones quidem fide habita fœdus cum Romanis inierunt, sed Valentinianus pactis non stetit. Amm. XXVIII. 5.

(2) » Valentinianus (inquit Ammianus XXVIII. 2.) Rhenum omnem a » Rætiarum exordio adusque fretalem oceanum magnis molibus com- » muniebat, castra extollens altius et castella per habiles locos » et opportunos, qua Galliarum extenditur longitudo: nonnumquam » etiam ultra flumen ædificiis positis subradens barbaros fines ».

universa decerpere. Debent tibi ingenia omnium quod locuntur (*a*). Sonet apud te libertas forensis eloquii, quam dudum exulem tribunalibus reddidisti. Ruri emeritus torpebat orator (1); quibus facundiam natura dederat, officium vis negabat. Nusquam maius silentium, quam in sacrariis litterarum. Idem varias ætatis tacendi morbus urguebat, cum incipientium studia brevis finis artaret, peritiam veterum desuetudo longa conrumperet. Exitum litium regebat eventus. Quid enim de auctore (*b*) præsumeres (*c*), in quo hæc tantum spes erat, quod cum peiore certabat? Nec dubitabamus eum plus in negotiis prosequendis habere prudentiæ, qui soleret consilium a desinentibus postulare. Hæc alieni temporis vulnera in Alamannicis contenplantur excubiis. Cum alligares manus hostium, solvisti vincla linguarum.

XXIII. Congruebat hoc gloriæ tuæ, congruebat vigiliis curisque sollertibus, ut campi pariter ac fori laude fruereris. Nullæ artis silent, nulla friget industria: vacant ora legibus, arma limitibus. Par fuit ut eloquentiæ usum redderes, cum iam totiens scribenda gessisses. Silentium magnis rebus inimicum est. Quid est gloria, si tacetur? Habes tot testimonia, quot (*d*) ingenia liberasti. Invenisti, Principum maxime, genus aliut laurearum. Dum orbis (*e*) secreta rimaris, dum in medulliis (*f*) barbarorum non tentoria (*g*) sed tecta constituis, triumfum pacis egisti.

(*a*) Ita Cod. *locuntur*. (*b*) Ita Cod. *auctore*. (*c*) Cod. *præsumeris*. (*d*) Cod. *quod*. (*e*) Cod. *urbes*. (*f*) Ita Cod. *medulliis*. (*g*) Cod. *tantoria*.

(1) Rure quidem se degere ait sæpe Symmachus orator in Epistolis.

XXIV. Canant alii quæ supersunt: ego testis fungor officio. Ibo per urbes, ibo per populos iactantior victore laudato. Dicam senatui plebique romanæ, fasces in provincias novas mittite, trans Rhenum iudices præparate. De te autem, Gratiane venerabilis, narrabo grandia, sed spondebo maiora (1). Sciet ·R·P· geminis se custodibus esse munitam, sed quasi uni esse munificam: sub communi stipendio duos Principes militare: plures necessitates (*a*) laborum esse quam sumptuum. Felicis (*b*) sæculi ista commoditas est, obsequia utrique iuncta præbere, et beneficia divisa percipere. Moderatum est quod penditur (2), quia simul sumitis; amplissimum quod geritur, quia certatim ambo præstatis (*c*).

XXV. Quanto parcior vestri numinis cultus est quam Deorum? Illis singula templa fundantur, et sua cuique locantur altaria. Inde, ut arbitror, maluerunt dispares ritus, ne in consortium cogerentur. Nulli cum altero fas est dicare pulvinar. Hunc frygius antistes placat (*d*), hunc pontifex. Illas castæ matres (*e*) tuentur aras, has infulata virgo custodit. Sumpserunt nomina diversa tot flamines (*f*), ne possent Dis pluribus esse communes. Ipsas nobilium

---

(*a*) Cod. *necessitatis*. (*b*) Cod. *felices*. (*c*) Cod. *præstates*. (*d*) Cod. *Nunc frigius antistes plagat*. (*e*) Cod. *matris*. (*f*) Cod. *flaminis*.

---

(1) Undecimum scilicet agebat ætatis annum Gratianus in consulatu tertio parentis Valentiniani, a quo dictus erat Augustus tribus ante annis, nempe octennis.

(2) Hanc laudem aperte Valentiniano tribuit Ammianus XXX. 9. » In » provinciales, inquit parcus, tributorum ubique molliens sarcinas ». Aliter tamen se gessit extremo sui imperii tempore Valentianus, testibus eodem Ammiano XXX. 5. et Zosimo IV.

divisere gentes. Pinarios Hercules occupavit (1). Idea Mater legit hospites Scipiones (2). Veneriis (*a*) sacris famulata est domus Iulia (3). Orbem pene ipsum sumptus defecit, quia cultus inplevit. Vestri imperii iuncta frugalitas est, discreta magistratu (*b*). Nam quodammodo duos putamus esse qui regitis (*c*), cum duos sentiant qui resistunt (4).

Expliciunt Laudes posteriores in Valentinianum Seniorem Augustum.

(*a*) Ita Cod. *Veneriis*. (*b*) Cod. *magis casu*, cui videbatur supponendum *magistratu*. (*c*) Cod. *nam quodammodo in vobis putamus esse qui regimur*.

---

(1) Potitiorum familiâ extinctâ, sacra Herculis penes Pinarios resedisse tradit Aurelius Victor de Orig. G. R. cap. 8. Vide de ea prærogativa Potitiorum et Pinariorum Livium I. 7. Dionys. Halic. I. 40. Tum Eckhelium Doctr. num. vet. Tom. 5. in *Gente Pinaria*.

(2) Quum Mater Idea (seu Idæa) Pessinunte Ostiam advecta esset, P. Scipio Cn. filius (eius qui in Hispania ceciderat) Romanorum optimus iudicatus, auctoritate publica ad Deam excipiendam electus est. Vide Livium XXIX. 11. et 14.

(3) Iulia quippe familia ad Venerem sui generis originem referebat.

(4) Nempe quum hostes nostri duos esse Imperatores romanos sentiant. Nam Valentinianus Gratianum, etsi puerum, in bellicis expeditionibus socium habebat. Am. XXVII. 10.

LAVDVM

IN GRATIANVM AVGVSTVM

ARGVMENTVM

Celebrat Symmachus Gratianum primum quidem quod plane puer voluntate exercitûs et patris sapientia Augustus creatus sit: id autem constat Gratiano octenni accidisse. Addit Orator exempla aliorum, qui pueri regnum adepti sunt. Innuit deinceps studia litterarum, quibus in primis Gratianus deditus erat. Rursus Gratianum illustrat Pompeii magni exemplo, qui adolescens iam gloriosissimus erat. Tum eidem Gratiano Sibyllina seu Virgiliana oracula per quamdam parodiam accommodat. Denique totum orbem Gratiano subiectum iri vaticinans innuit. Dicit autem Ammianus XXVII. 6. post electum a Patre Gratianum » Consurrectum esse in » laudes maioris Principis et novelli: maximeque pueri, » quem oculorum flagrantior lux commendabat, vultus» que et reliqui corporis iucundissimus nitor, et egregia » pectoris indoles ». Ibi ergo fortasse Symmachus hanc laudationem dixit. Nam Symmachus quidem se versatum in exercitu Valentiniani dixit in eiusdem Laudatione altera (p. 18).

·Q· AVRELII SVMMACHI ·V·C·

LAVDES

IN GRATIANVM AVGVSTVM

. . . . I. sollemnibus copulare (1). Sed prima mihi devotionis causa peragenda est. Libens aurea sume munuscula, qui talia tempora præstitisti. Salve nobis sæculi spes peracta (*a*), et in gremio ·R·P· nutricis adolesce, lætitia præsentium, securitas posterorum. An ego vereor ne in adulescentem gratiosus existimer, cuius primum est stipendium principatus? Tuis certe auspiciis disci semper trium. . . . .
. . . .

II. Te imperii Candidatum toga picta vestivit (2). Neque enim aliud expectare iam poteras qui a perfectis honoribus inchoabas. Vidimus in sellis curulibus novum lumen, clementiæ auspices incruentas secures, virtutis omina in fascibus laureatis, maiestatis augurium (*b*) in aquilis Scipionum. Tunc primum forensis industria lege quondam silentii subiugata liberos oculos ad tuum tribunal erexit. Cum in amplissimo magistratu illustre quiddam et dulce

---

(*a*) Cod. *perata.* (*b*) Cod. *maiestatis aurium in aliquilis.*

---

(1) In qua pagina desinunt Laudes posteriores in Valentinianum, in eadem incipiunt Laudes in Gratianum, sed mutilæ a principio quia fortasse Amanuensis litteris maioribus exordiri scriptum cogitabat. Eius generis lacunas sæpe vidi in antiquis codicibus. Ceterum exiguam partem Laudationis exordientis deesse, ipsa, ut dixi, pagina docet.

(2) Loquitur Symmachus de primo Gratiani consulatu, quem gessit septennis anno Ch. CCCLXVI., nempe anno ante initum imperium.

resonantia decreta sancires (1), sensim intelleximus ad honesta officia facundiam posse remeare, quam videbamus in consule.

III. His ad imperium lectus auspiciis prærogativam consulis ad comitia purpuræ detulisti. Errat quisquis ideo censet ætatem. Pro senibus puer dimicas (*a*), pro liberis nostris æquævus insudas. Tu nempe es (*b*) quem pæne intempestive putabamus electum?

IV. O militum sincera suffragia! Scit iudicare devotio. Fortunæ publicæ fuit, ut qui genuerat (*c*), parciora promitteret, et qui necdum noverant, felicius iudicarent. Quis umquam de indole pueri cum parente contenderet? et tamen fiducia non peccat exercitus. Sic electus es re probatus (*d*).

V. Quis mihi Zeuxydis coloriis (*e*) ceris hæc comitia spectanda digereret? Siquis Appelleus imitator illud cæleste iudicium verisimili adfectu artis animaret, viserent posteri vix credenda miracula. Hinc Augustum, inde legiones, et inter hos medium regni impuberem Candidatum. Anceps diu utrumque certamen : et cunctis alacri fronte plaudentibus patrem sero cedentem (2) : turmas supplices, cuneos

(*a*) Cod. *dimicans.* (*b*) Cod. *est.* (*c*) Cod. *tenuerat.* (*d*) Ita lego, non *reprobatus.* (*e*) Codex videtur habere *coloribus.* Esset autem *color* adiectivà formà pro *coloratus.*

(1) Gratiani quamdam orationem celebrat Symmachus Epist. 13, lib. 1. Sed ea quidem fuit Augusti saltem nuper electi eademque videtur de qua in Epist. 2. lib. 10. quo tempore Gratianus patri iam extincto imperator successerat. Heic autem innuit Orator Scriptum Gratiani primum consulis, nempe nondum Augusti.

(2) Nempe videtur Valentinianus more gratiosorum hominum Gratiani pueri dignitatem rogatus comprobasse. Id confirmat etiam Zosimus IV. qui ait Valentinianum exoratum a Proceribus tandem adsumpsisse Gratianum. Ceterum Ammianus XXVII. 6. refert immo Valentiniani sermonem, quo is exercitum orat, ut Gratianum Augustum lubens veneretur.

anbientes: digna tabula sæculis, digna pictura temporibus, quibus magis utiles videmus eligi quam volentes.

VI. Decuit annis florentibus omnium favere iudicia: melius unumquemque officii usus exercet (*a*). Sic Antiocho ante robur ætatis Syria sponte subiacuit (1). Pelleum ducem præcox fortuna delegit. Ptolemæo (*b*) inter prima rudimenta lactantis infantiæ regnum Roma reparavit (2). Et mehercule tenacius rapit inperii disciplinas teneritudo primæva. Virtus, cum cito inchoat, diutius perseverat. Nempe virentibus ramis artifex rusticandi alienum germen includit, ut novella præsegmina coagulo libri ubidius (*c*) inolescant. Audio in edomandis equis, equitis (*d*) inscios aptius essedis colla subiungere . . . .

. . . . VII. Tyrannos vinces officiis. Servetur tibi aliquod opus virtutis in posterum, cui nihil iam remansit ignotum. Quas habes laboris indutias, tropeis et

(*a*) Cod. Cod. *exercit.* (*b*) Cod. prima manu *Ptolemæo*, tum scriptum *Ptolemæo.* (c) Cod. videtur habere *ubidios.* (*d*) Cod. videtur habere *æquitait.*

(1) Intellige Antiochum v. seu Eupatorem, qui novem annos natus regnare cœpit, sicuti Gratianus octennis. Vide Appianum *de Bell. Syr.* cap. 46.

(2) Mortuo Ptolemæo IV. Philopatori successit filius Ptolemæus V. Epiphanes quinquennis (seu quadrimus ut ait Hieronymus in Danielem Cap. XI. v. 14.) Puero Epiphani senatus romanus, petentibus Alexandrinis, tutorem misit M. Æmilium Lepidum, qui regnum administraret. Rem vide apud Valerium Max. lib. VI. cap. VI. n. 2 Iustinum libro XXX. 3. Tacitum Annal. II. 67. Lis tamen apud Criticos exstitit, cuinam ex tot Ptolemæis tutor Lepidus datus sit: quam quæstionem videsis apud Eckhelium Doctr. num. vet. Tom. 5. in *Gente Æmilia*, ubi et nummus Lepidi tutoris.

litteris occupatus (1)? otiosa cum bellicis negotia miscuisti. Agnosco in te non adumbrata vestigiis, sed expressa veterum signa virtutum. Nempe Fulvium Nobilem tam laude quam nomine inter aquilas cantusque lituorum præceptor Ennius (2) frequentavit. Africanum illum terra marique victorem (3) lectionis particeps et laboris Panætius non reliquit (*a*). Cum magno Alexandro mundanam pæne militiam filosoforum (*b*) comitatus exegit (4). Iam credimus vetustati, cum in isdem tentoriis tuis volumina et arma tractentur. Nec deest quod pro condicione rerum temporumque percenseas. Historia oblectaris (*c*), in prœliis adhortatione (*d*), suasoriis actionibus in conloquiis, carminibus in triumphis.

VIII. Sentio me ad exempla Veterum tempestive esse dilapsum. Iure igitur ex annalium memoria Pompei usurpabo responsa. Is equestri censu equum de more traducens, cum forte interpellaretur voce

(*a*) Cod. *reliquid.* (*b*) Ita Cod. saepe *f.* pro *ph.* sed non semper, et quidem mox *triumphis.* (*c*) Cod. *oblectares.* (*d*) Cod. *in adortatione.*

(1) Valentinianus ipse pater apud Ammianum XXVII. 6. dicit Gratianum *humanitate et studiis disciplinarum sollertium peritum.* Symmachus Epist. 21. lib. I. vocat *eruditissimum.* Fuit autem Gratianus alumnus Ausonii, a quo item in Gratiarum Actione appellatur *doctissimus.*

(2) Codex pro *Ennius* habet *Accius*, manifesto mendo. Nam primum ipse se refelleret Symmachus, qui in Epistola ad Ausonium 21. lib. I. utitur hisce iisdem exemplis Ennii et Fulvii, Panætii et Africani etc. Tum Ennium adiungit Fulvio Cicero *pro Archia* XI. et *Tuscul.* I. 2. Denique Accius a D. Hieronymo (in Chronico) natus dicitur Mancino et Serrano consulibus (Urbis 584.) nempe anno XIX. post Fulvii victorias.

(3) Intellige Africanum minorem, et confer Paterculum lib. I. cap. XIII. 3.

(4) V. Ciceronem *pro Archia* X. His autem exemplis Ennii Panætii et philosophorum sine dubio Symmachus etiam Ausonio Gratiani magistro oblique adulatur: quod quidem apertissime facit in Epistola 21 libri I.

censoris, sub quo imperatore meruisset? Me ipso, inquit (*a*), principe militavi (1). Nolo explorare iactationem Ducis tanti fortasse mendacem. Dignius tamen sibi istam gloriam vindicaret qui cœpit ea ætate ceteros regere, qua nondum posset ipse parere. Me siquis interroget, quando inclytus Gratianus dilectui nomen obtulerit; respondebo libere, quando imperatoris accepit.

IX. Si mihi nunc altius evagari poetico liceret eloquio, totum de novo sæculo Maronis excursum vati similis in tuum nomen excriberem. Dicerem de cælo redisse Iustitiam (2), et ultro uberes fetus iam gravidam spondere naturam. Nunc mihi in patentibus campis sponte seges matura flavesceret, in sentibus uva turgeret, de quernis frondibus rorantia mella sudarent. Quis hæc sub te negaret esse credenda, cuius indoles (*b*) multa iam præstitit, et adhuc spes plura promittit? Et vere, si fas est præsagio futura conicere, iamdudum aureum sæculum currunt fusa (*c*) Parcarum. Nec poeticis utar indiciis. Ecce iam Rhenus non despicit imperia, sed intersecat castella romana: a nostris alpibus in nostrum exit oceanum. Ille libera hucusque *spatiatus aqua* repagulis pontium captivus urgetur. En noster bicornis cave æqualem te arbitrere Tiberino, quod ambo Principum monumenta gestetis (*d*): ille redimitus est, tu subactus.

(a) Cod. *inquid.* (b) Cod. *indolis.* (c) Ita Cod. *fusa.* (d) Cod. *gestites.*

---

(1) Idem narrat Plutarchus in *Pompeio* Edit. Londin. 1723 Tom. 3, pag. 442.

(2) Imitatur Orator quartam Virgilii Eclogam.

Non uno merito pons uterque censetur (1): victus accepit necessarium, victor æternum. Pretiosior honori datus est, vilior servituti.

X. Queri (*a*) de paterna gloria Macedonum Rex solebat (2), quod subactis longe lateque provinciis, nihil ad victoriam virtuti reliquisset heredis (*b*). Absit a meo Iuvene ista querimonia. Laus omnis amborum est: filium te exhibes (*c*) reverentia, virtute collegam. Una est utriusque militia, et coniuncta felicitas. Tu gaudes magisterio patris, ille contubernio iunioris. Certa ratione naturæ numquam invidet (3) qui cohæret.

(*a*) Cod. *quæri*. (*b*) Cod. *heredes*. (*c*) Cod. *exibes*.

---

(1) De ponte, quo Valentinianus iunxit Rhenum, recole Laud. II. p. 22. Pons autem Tiberi impositus ille nimirum est, cuius exstat apud Gruterum p. CLX. 4. inscriptio hæc.

FL. VALENTINIANVS. *etc* TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II.
FL. VALENS. *etc.* TRIB POT. VII. IMP. VI. CONS. II.
FL. GRATIANVS. *etc.* TRIB. POT. III. IMP. II. CONS. PRIMVM
PONTEM . FELICIS . NOMINIS . GRATIANI . IN . VSVM . SENATVS
AC . POPVLI . ROM. CONSTITVI . DEDICARIQVE . IVSSERVNT

Pons igitur, de quo loquitur Symmachus, dedicatus est anno Ch. 369. Atqui superius innuimus, hunc Panegyricum dictum esse fortasse apud Ambianos quum Gratianus Augustus inaugararetur anno 367. Ergo ut nobis ipsi constemus, nihil repugnare dicemus Symmachum loqui de ponte paulo ante quam dedicaretur. Potuit enim anno 367. ille pons Romæ pæne totus fuisse constructus, qui anno 369. dedicatus est. Sed plane hic Panegyricus dictus saltem est ante annum 371. in quo iterum consul fuit Gratianus. Orator enim de unico tantum loquitur Gratiani consulatu. Illud etiam noto, apud Ammianum quidem XXVII. 3. dici pontem conditum et dedicatum Romæ a Symmacho Oratoris patre; sed locum Ammiani interpolatum videri.

(2) V. Plutarchum in *Alexandro* Edit. cit. T. 4. p. 10.

(3) Symmachus oratorie hoc dicit. At Zosimus IV. Valentinianum invidiæ vitio flagravisse tradit.

XI. Quod si fortunam tuam, Gratiane venerabilis, quæ prima in ducibus æstimatur (1), perpensa examinatione libremus, quid felicius Principe sub parentibus imperante? Te placido sinu cunctus orbis amplectitur. Cumque sit respublica Patri et Patruo tuo quadam specie distributa, tibi uni tamen cum utroque communis est (2). A cubilibus surgentis (*a*) auroræ ad metas solis occidui nihil cernis alienum. Inter cognatos siderum globos quantum alter (*b*) alterutro minor est (*c*), tantum singuli (*d*) ex utroque cumulatiores (*e*).

XII. Audio iampridem fatidicos obmurmurare gentium vates, hactenus nomen stetisse barbaricum: iam genitum esse, iam crescere cui necesse sit cum toto orbe servire. Incusant alii senectutem, servatamque in tempora captiva canitiem. Alios teneræ tædet ætatis, qui postquam sensum libertatis hauserunt, metu servitutis agitantur. Merito undique certatim supplices misere legatos: captivo similis est, qui primus currit ad pacem. Credo hostium responsis, credo præsagiis. Quantum gloriæ consequeris olim, Patre incolumi, ducturus exercitum, qui quacumque duceris iam rogaris (*f*)?

Expliciunt Laudes
in Gratianum Augustum.

(*a*) Cod. primum *urguentis*, tum factum *surguentis*. (*b*) Codex pro *alter* habet *adhuc*. (*c*) Cod. *minor es*. (*d*) Cod. *singulis*. (*e*) Cod. fortasse *cumulatiore*. (*f*) Cod. *rogares*.

---

(1) Imitatur Symmachus Ciceronem qui *pro Lege Manilia* xvi. Pompeium imperatorem ex hoc etiam commendat, quod ei quædam singularis adiuncta esset fortuna.

(2) Reapse et Valentinianus Galata, Valentis unica virilis sexûs proles, qui trimulus consul fuit anno Ch. 369, puer paulo post obiit. Vide Socratem iv. 26. Theodoretum iv, 19.

LAVDVM

IN PATRES

ARGVMENTVM

Celebrat Symmachus hac Laudum parte superstite morem tunc vigentem creandi consules: eligebat nempe, ut ait, senatus dignissimos, eosdemque Principum æquitas confirmabat. Huic autem mori opponit tum electiones sub libera republica quæ ab infima turbulentaque plebe fiebant, tum nundinia consulatûs sub Cæsaribus, qui plane abiectum fecerant hunc magistratum.

Videntur autem dictæ hæ Laudes quum nescio quis consulutum iniret. Orator quidem noster consul fuit anno Ch. CCCIXC.*, Theodosii imperantis* XIII. *Valentiniani Iunioris penultimo, Arcadii nono. De consulatu suo loquitur Orator Lib.* 4. *Epist.* 12. *et Lib.* 9. *Epist.* 130.

·Q· AVRELII SVMMACHI ·V·C·

LAVDES IN PATRES

. . . . . I. *consulatus* evexit. Scilicet hoc uno placent (*a*) suffragio, quia omnibus displicebant. Genus quoddam erat novi ambitus non amari. Hanc inlecebram propositæ spei mores publici sequebantur. Ita accidebat, ut boni, quibus adversa omnia erant, aut opprimerentur improborum insidiis, aut mutarentur exemplis.

II. Ad (*b*) nunc idem Principes nostri quod Proceres volunt. Unum corpus est reipublicæ: adque (*c*) ideo maxime viget, quia capitis robusta sanitas valetudinem membrorum tuetur. Amor vester prærogativa est consulatus. Magistratum boni capiunt, quia non ab uno tantum, sed ab omnibus eliguntur. Sciunt enim Parentes generis humani diligentiora iudicia esse multorum, et de proximo melius spectari cuiusque mentem, et infucatum semper esse examen æqualium: quia par dignitas, nisi meritis adquiescat, æmulationi magis opportuna est quam favori. Ergo in eum locum venimus, ut iam de vestro studio ·P·C· de vestra adfectione possit intellegi quos dehinc consules ex hoc numero simus habituri. Quiquis bonus est, iam destinatus est: renuntiet ceteris artibus, quæ spem plerumque frustrantur: vitam denique subeat consularem. Ad mores rediit honor quem sæpius, ut de ambitu taceam, fata præstabant.

(*a*) Ita Cod. *placent*; mallem *placebant*. (*b*) Ita Cod. *ad*. (*c*) Ita Cod. *adque*.

III. Sit mihi fas ·P·C· in certamen præsentium vetustatem citare. Illa (1) tribus evocet libertinâ ac plebeiâ fæce pollutas; nos (2) patricios favisores: classis (a) illa, nos principes. Tales collega vester suffragatores habuit, quales antiquitas candidatos. Intellegamus nostri sæculi bona: abest cera turpis, diribitio corrupta clientelarum cuneis, sitella venalis (b) (3). Inter Senatum et Principes comitia transiguntur: eligunt pares, confirmant superiores. Idem castris quod curiæ placet. Quis hoc non putet orbis terrarum esse iudicium?

IV. Si hæc nimis obsoleta adque arida sunt, sequentem scrutemur ætatem. Fasces istos largiri didicerat prisca dominatio: et ne ad aliam munificentiam cogeretur, obtentu honoris tegebat ærarium. Aliis mos fuit fastidita diu onera prætextæ privatorum umeris paulisper inponere (4). Renuntiavit his iniuriis consulatus: ipsæ dignitates decus suum receperunt: res quæ donum solebat esse, præmium est . . . . . .

Reliqua desiderantur.

(a) Ita Cod. pro *classes*. (b) Cod. *venales*.

---

(1) Nempe *vetustas*.

(2) Nempe *evocemus*.

(3) Ita de consulatu suo loquitur etiam Ausonius in *Gratiarum Actione*: » Consul ego, Imperator Auguste, munere tuo, non passus septa neque » campum, non suffragia, non puncta, non loculos: qui non prensa- » verim manus: qui tribus non circumivi, centurias non adulavi, iure » vocatis classibus non intremui, nihil cum sequestre deposui, cum » diribitore nihil pepigi ».

(4) Innuit morem quorumdam Cæsarum, qui inito sæpius consulatu, mox eumdem aliis, quos sibi sufficiebant, tradere solebant.

ORATIONIS PRO PATRE

ARGVMENTVM

Agit gratias Senatui Symmachus pro Patre suo qui consul creatus fuerat. Laudes etiam Gratiani, qui iam parenti successerat, complectitur. Tum Maximini præfecti oppressam sævitiam commemorat, et novi imperii felicitatem concelebrat. Patrem Oratoris L. Avianium Symmachum consulem fuisse constabat ex inscriptione apud Gruterum p. CCCLXX. 3. quæ inscriptio posita fuit statuæ aureæ, quæ est eidem decreta, Gratiano Augusto IIII. et Merobaude consulibus, idest Ch. anno CCCLXXVII. Atqui in hac Oratione de Symmachi patris consulatu nuper inito recitata, plane dicitur iam mortuus Valentinianus; ergo consulatus Symmachi patris incidit in annum vel CCCLXXVI. vel CCCLXXVII. quoniam Valentinianus sub exitum anni CCCLXXV. vitam cum morte commutavit.

Etsi autem hac quoque Oratione, item ut præcedente, gratiæ aguntur pro consulatu conlato; nemo suspicetur unam esse Orationem. Diserte enim in Codice illa Laudes in Patres, *hæc* Pro Patre *inscribitur.*

·Q· AVRELII SVMMACHI ·V·C·

ORATIO PRO PATRE

. . . . . . I. dicendi munus et gratulationis verba pertulerim; secum reputet, quantos huius beneficii habeamus auctores, humanitatem vestram qui postulastis, clementiam Principum qui dederunt, desinet profecto mirari non unum pro consulatu (*a*) gratias agere, quem tam multos video detulisse.

II. An si vos, Patres conscripti, tantopere curastis, ut optimæ voluntatis vobis ratio constaret, ut omnium pro uno testimonium concordiam senatus et pios mores (Patr)is adsereret; nonne ius hominum atque Deorum est aliquid læti negotii præter ceteros filium sustinere ? Quando de benefactis Principum dignius? quando aput vos iustius? quando de Patre felicius dixerimus (*b*)? Nova sunt quæ adgredimur (1), sed vestra humanitas auctor est inusitata faciendi. Egistis comitia non petentis: consulatum istum bonorum ambitus impetravit: vos recepistis candidati officia, nos designati.

III. Quid quod etiam mearum partium terminos occupastis? Modo ac plane paulo ante laudes Principum totus ordo celebravit. Gratiarum actio debetur et vobis. Crevit igitur et honor imploratus a multis, et gratia soluta per multos. Vultis scire qui petitores (*c*) pro meo Parente fueritis (*d*)? Merito conpetitores esse possetis. Hicine noster est consulatus an curiæ? quem nos fatemur ab omnibus præstitum, vos putatis omnibus esse decretum.

(*a*) Cod. *consolatu*. (*b*) Cod. *disserimus*. (c) Cod. *petitoris*. (*d*) Cod. *fueretis*.

(1) Hinc vides, Orationem proxime abesse ab initio.

IV. Ubi sunt qui falsa animis inbeberunt (*a*), magis efficacem (*b*) esse audaciam factionis, quam voluntates bonorum? Nempe f(ec)it repulsa virtutem, et contra ambitus omnis ignavus est. Quod honeste poscitur, feliciter impetratur. Hoc ius patriciæ genti tempora reddiderunt: postulatio vestra iudicium est. Impetrabilius cuncta nunc petitis, quam aliquando iussistis.

V. Quam raro huic reipublicæ ·P·C· tales Principes contegerunt (*c*), qui idem vellent, idem statuerent quod Senatus! Nemo olim sibi in illa arce fortunæ potens nimium videbatur, nisi diversa sensisset. Quantis plerumque offuit amor publicus! Neque enim pati poterat (scilicet) *Princeps* cuiquam deferri quod ipse non merebatur. Inpatiens est alienæ gratiæ, qui diffidit suæ. Hinc sæpe mortalium optimus ad amplissimas potestates fatorum volu . . . .

. . . . . VI. cunctos redundent alia, quæ in commune consequimur, ut perveniant ad gratiam singulorum. Quantum est quod boni moris (*d*) timere iam nesciunt? quod iudicio non terretur alieno, qui fretus est suo? quod *is quem* (*e*) tacuit senatus, non refertur in numerum noxiorum? quod sola suspicio reos non facit? In absentes ideo nihil fingitur, quia nihil creditur. Nullius divites (*f*) crimen optatur. Certe innocentes sumus; necdum liceret hoc dicere, si eosdem adhuc accusatores haberet Roma quos (*g*) iudices. Quantum est gratias agere pro nobis? Etiam famam sæculi superioris diligentiores posteri diluerunt. Neque enim fas est negare (*h*) non alios Divum

---

(*a*) Ita Cod. *inbeberunt*. (*b*) Cod. *efficaces*. (*c*) Ita Cod. *contegerunt*. (*d*) Ita Cod. pro *mores*. (*e*) Videbatur supplendum *is quem*. (*f*) Ita Cod. pro *divitis*. (*g*) Cod. *quod*. (*h*) Cod. *negari*.

Principem (1) pertulisse hostes existimationis suæ, quam nos salutis. Iamne constat fortunam nobilitatis consentire temporibus? Eadem iustitia purgavit imperium, quæ senatum.

VII. Gratulamur tibi, Iubenis (a) Auguste, quod paterni successor factus imperii, tantum malos iudices quasi hereditatis onera repudiasti Non satis tibi idonea bona illa visa sunt cum ministris ac primo consilium tuum delibera(re adsidue, vel) dum experiris an inprobi atque externi mores exemplo sæculi vincerentur: vel quod optimo filio congruebat, dum palam facere studes, præterita delicta potestatum fuisse, non temporum. Sciebas enim quo spectaret invidia, cui familiare est maximas insimulare fortunas. Adque ideo paulisper inpotentiam passus es (2), ut liqueret, eos publici doloris auctores dudum fuisse, qui etiam tum nocendi artem colebant, cum iam noverant non licere.

(a) Saepe in antiquis mss. occurrit *b* pro *v*, et viceversa.

(1) Dicit Valentinianum qui e vita excesserat anno, ut diximus, Ch. CCCLXXV. Iamque incipit Orator de Maximino loqui qui sub Valentiniano præfectus fuit annonæ in urbe, et deinceps prætorio. Maximini dignitates et scelera narrat Ammianus XXVIII. 1. et XXIX. 3. Constat autem etiam Valentinianum incitatum a Maximino fuisse ad inauditam crudelitatem: ideoque dicitur heic a Symmacho Maximinus inimicus existimationi Valentiniani. Et quidem ipse Valentinianus questus est se calumniam perpeti crudelitatis (Amm. XXVIII. 1.). Plane ex Ammiano patet plurimos nobiles artibus et sævitia Maximini esse perditos: quos inter iam constat etiam Oratoris nostri patrem gravi calamitate perculsum. Neque vero mirum est de hoc silere Ammianum, qui loco nuper citato fatetur se consulto multas eiusmodi diritates præterire.

Porro Valentinianus dicitur ab Oratore *Divus*, quia eum Gratianus post mortem (ut ait Ausonius in *Gratiarum Actione*) divinis honoribus consecraverat.

(2) Maximinus (inquit Ammianus XXVIII. 1. in fine) sub Gratiano intoleranter se efferens, damnatorio iugulatus est ferro.

VIII. Quid primum igitur admirer? quod circa Divum munus pii filii (1), an quod circa nos partes parentis egisti? Alienorum simulatione (*a*) criminum Maximinus fidem fecit suorum. Vestra æstimatio sit, qualis fuerit in ceteros, quem ipsi rerum Domini tyrannum pæne estis experti. Urgebat enim novo fastu patientiam regiam, et præfecturæ suæ putabat esse dispendium, siquid licuisset imperio (2). Interea nos opperiebamur, ut principatûs ultio talia vindicaret; vos expectabatis, ut senatus argueret. Credo tamen, has moras ad suffragium publicæ causæ parasse fortunam, ut suscepturus, Gratiane venerabilis, iudicium doloris nostri, adferres (*b*) tui. Etsi illud magis confirmare me convenit, nostram legationem nostras egisse querimonias, ut videreris quoque inter ceteros vindicari. Nam priusquam senatûs causa iungeretur tuæ, satisfactum tibi putabas, quod insidiator regni exemplo innocentium potestate decesserat (3). Postquam ventum est ad communis querellas (*c*), adhibuisti severitatem, qualem reliqui principes maiestatis tantum negotiis exhibebant. Actum erat, clementissime Imperator, de iniuria tua, nisi nobilitas fuisset offensa.

(*a*) Cod. *simulatio*. (*b*) Cod. *adferris*. (*c*) *Querella* pro *querela* constanter vidi in antiquis Codd.

(1) Nempe occidendo reo Maximino purgavit Valentinianum Gratianus.

(2) A Maximino affectatam pæne tyrannidem ait Symmachus etiam in Epistola 2. libri 10. quæ est ad Gratianum Augustum: » Minime » stetit quin omnes occumberemus. Tantum flagitii designaverant, qui » amplissimas potestates malis artibus possidebant! Ferox ille Maxi» minus ob res secundas, incubater iudiciorum, difficilis decidendis, » simultatibus promptus . . . Simulque res tuæ in tranquillum rediere. »

(3) Nempe Maximinus specie quadam honorata prius magistratum eiuravit, tum postulante senatu a Gratiano damnatus est.

IX. Bene igitur aput vos locata est tutela ·R·P· Pacem innocentiæ reddidistis, abrogata est externis moribus (1) vis nocendi, crevit principatus quia liberis imperatis, tantum potestatibus quantum legibus licet. Nullæ iam nuptiæ cassa (*a*) parente iunguntur, nec funeri succedit hymeneus, neque flammea vestis atra mutatur. Credetne posteritas olim talia fuisse iudicia, quæ conubia satellitum suorum sacrarent auspice pugione? spineam facem (2) de rogo damnatæ matris (3) incenderent (*b*)? aut ululatibus adultarum carmina fescennina miscerent (*c*)? Quid loquar crimina necdum delata iam vendita, et humani sanguinis auctiones, aut eruditos in mendacium reos, et subornandi artefices (*d*), ianitores veteres, calumnias novas, pœnas *sine* crimine, sine accusatore iudicia, sine iure sententias? Fortunata esset, optimi Principes, ter quaterque respublica, si adhuc promitteretis quæ

(*a*) Cod. prima manu *causa*, tum factum *cassa*. Sic fere videtur intelligendus locus Plauti *Mercat.* 4. 6.6. *Viro fit caussa, exigitur matrimonio.* Nempe *viro fit cassa.* (*b*) Cod. *incendere*. (*c*) Cod. *miscire.* (*d*) Ita Cod. pro *artifices*.

(1) Nimirum barbaris seu alienis a nobilitate moribus Maximini, qui obscurissimo loco ortus erat teste Ammiano XXVIII. 1.

(2) » Spina (inquit Plinius Hist. lib. 16. sect. 30.) nuptiarum » facibus auspicatissima, quoniam inde fecerint pastores qui rapuerunt Sabinas, ut auctor est Masurius ».

(3) Innuit Orator Anepsiæ supplicium. Res ita se habuit. Maximinus præfectus annonæ Aginatium perdere decreverat hominem nobilissimum et sibi inimicum. Id ut a Valentiniano impetraret, illum adulterii et veneficii insimulavit, indicio falso usus Anepsiæ, cuius feminæ filiam Maximinus filio suo desponsaverat. Ita impetrata damnatione Aginatii, Maximinus eadem sententia damnatam Anepsiam quoque occidit (Amm. XXVIII. 1.). Atque hæc sunt funera mixta nuptiis, quæ Symmachus oratorie deplorat, uti Tullius *pro Cluentio* et *pro Scauro*.

iam præstitistis (*a*). Rerum versa condicio est (1). Paulo ante soli invidiam felicitatis trahebant (2), quos mors subripuisset; admodum miserabiles nunc habentur (*b*), quos vita non reservavit (*c*) his gaudiis (*d*).

X. Hæc est illa Latii veteris ætas aureo celebrata cognomine, qua fertur incola fuisse terrarum necdum moribus offensa Iustitia. Pie regimur et quædam pignora Principum sumus. Neque alia inter cives quam inter filios iudicii discretio (*e*) est: dignus amore præponitur, et tamen qui (*f*) displicet non necatur: præmiis virtutis corrigitur ignavia. Quantos (*g*) iste ad optimam frugem rapiet consulatus, dum alios honoratis alios eruditis? Nam quibus ab natura recti amor defuit, spem sequentur. Vellem nunc truces iudicis (3) sciscitari, quæ validior emendatio sit? Olim timor agebat ut bonus quisque trepidaret, nunc honor facit ut malus quisque desperet.

XI. Honor . . . .

Reliqua desiderantur.

(*a*) Cod. *præstitis.* (*b*) Cod. *aurum mirabiles ni se nunc habentur.* (*c*) Cod. *reservabit.* (*d*) Cod. *gaudes.* (*e*) Cod. *discritio.* (*f*) Cod. *quis.* (*g*) Cod. *quantus.*

(1) Quantum Gratiani initia a Valentiniani extremis abhorruerint testatur etiam Ausonius in *Gratiarum Actione* sub initium: » Palatium, » quum terribile acceperis, amabile præstitisti: curia honorificis modo » læta decretis, olim sollicitis mœsta querimoniis ». Paria autem huic loco habet Symmachus in Epistola 21. libri 10. quam Epistolam et ad Gratianum Augustum arbitror scriptam et de prosperitate agentem, quam Maximini interitus romano imperio pepererat. Nam quod ibi Pareus Maximum tyrannum inani putat, id commentantis arbitrio fingi videtur.

(2) Nota loquutionem *invidiam trahere*, sicuti vetus Ciceronis Interpres a nobis editus ad Orationem *pro Deiotaro* Editionis nostræ p. 134. habet *trahere suspicionem.*

(3) Truces hos iudices, Maximini comites, recenset Ammianus XXVIII. I.

ORATIONIS PRO TRYGETIO

ARGVMENTVM

Hanc Orationem mirifice illustrat ipse Symmachus Epistulâ 44. *Libri* 1. *quam heic exscribere pretium operæ est.*

» *SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXTATO.*

» *Meretur indulgentia in me tua, ut ea, quæ pro-*
» *xime laudi mihi fuerunt, clam te esse non patiar.*
» *Credo indicium fecisse tibi famam, quod Parentem*
» *meum ruri atque in secessu amissæ domûs iniuriam*
» *decoquentem, frequentibus suffragiis, denique oratori-*
» *bus missis, novo honore Senatus acciverit. Quâ causâ*
» *ubi primum facultatem loquendi apud collegas attulit*
» *dies, egit ille Senatui gratias eâ facundiæ gravitate,*
» *quâ notus est. Calendæ tunc erant, quibus annus*
» *aperitur. Brevi intervallo cum familiaris mei Trygeti*
» *filio prætorio candidato actionis operam spopondis-*
» *sem, animum religio convenit, ut occasione desti-*
» *nati officii obirem munus adhuc a me patri debitum,*
» *sed, ut dixi, ab illo Senatui iam solutum. Ergo*
» *ad quintum idus Ianuarii verba feci in amplissimo*
» *Ordine* ».

Porro Symmachus narrat eiusdem Libri Epistulâ 52., *eam Orationem Senatui et ipsi Agorio Prætextato magnopere placuisse.*

» *SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXTATO.*

Orationem meam tibi esse complacitam, nihilo sequius
» *gaudeo, quam quod eam secunda existimatione pars*
» *melior humani generis Senatus audivit* ».

En igitur eius Orationis Fragmentum, in cuius priore parte reapse Orator pro restituto Patre gratias agit: tum ad filium Trygetii transit, quem commendat ut præturam consequatur.

D. Augustinus Symmacho oratori coætaneus (a quo etiam præfecto Urbis Mediolanum rhetoricæ artis magister missus est) meminit Trygetii civis et discipuli sui in Libro de Vita beata *Cap.* 6. *Quin idem Trygetius disputat in* eodem Libro, *in* Academicis *et* de Ordine. *Ad Trygetium item data est Lex* 4. *Tit.* 20. *Lib. XI. Cod. Theod. ab Impp. Honorio et Theodosio. Nimis autem abesse videtur ab his temporibus ille Trygetius, quem Auctor Historiæ miscellæ Lib. XIV. ait sub Theodosio Iuniore et Valentiniano III. portionem Africæ Vandalis ad habitandum dedisse, pace magis necessaria quam utili.*

·Q· AVRELII SVMMACHI ·V·C·

ORATIO PRO TRYGETIO

. . . . I. *Desiderio vestro* cum absumus, testimonio cum venimus. Nec formidamus invidiam: sensit et experta est quid Parenti meo adversata profuerit. Cesserat quidem sponte ille per verecundiam paucorum facilitati: utque melior ad vos rediret, curarum vacuus animum litteris excolebat (1). Sed hoc Ordo amplissimus diu non tulit. Statim, quasi ex longo ut redire vellet orastis. Iussistis, malui dicere; nam Senatus cum petit vehementius, præcipit. Parum hoc deferentibus visum est: adlegantur ad eum cum primis nobiles viri, administri et internuntii publicæ voluntatis. Quanta hæc desiderii vestri pompa est, quæ beneficium suum pæne ambitum vult videri! Credo, hæc vestra opinio erat, ut per fetiales quodammodo vocaretur: verbenæ tantum et sagmina defuerunt. Certum est quidem ·P·C· et inexcusabile quod iubetis; sed ille sic accitus est, tamquam posset negare.

II. Ad te etiam, venerabilis Imperator (2), laudis istius summa referenda est. Is enim rempublicam

---

(1) Causam cur Symmachus pater secesserit ab Urbe narrat Ammianus XXVII. 3. » Symmachus Aproniano (*seu potius Volusiano V. Corsinum de Præf. Urb*) successit (*in præfectura urbana*) inter præcipua » nominandus exempla doctrinarum atque modestiæ, quo instante Urbs » sacratissima otio copiisque abundantius solito fruebatur. Consumptis » aliquot annis domum eius in transtiberino tractu pulcherrimam in- » cenderunt (ingrati cives) ea re perciti, quod vilis quidam plebeius » infixerat, illum dixisse, sine indice ullo vel teste, libentius se vino » proprio calcarias exstincturum, quam id venditurum pretiis, quibus » sperabatur ». Porro Symmachum patrem siquid ei erat otii, id litteris impendisse, prorsus constat ex eiusdem Epistola ad filium (Epist. Symm. Lib. I. 2.).

(2) Intellige Valentinianum Seniorem, sub quo videtur nata occasio huius Orationis dicendæ.

liberam tenet, sub quo aliquid invidendum potestati Senatus. Ideo (*a*) magnus, ideo præclarus es, quia primum te mavis esse quam solum. Quidquid adipiscumtur (*b*) boni, sæculo tuo profecit. Traxerunt olim plerique (*c*) suspiria, et quasi amari Imperatoribus tantum liceret, privatorum merita presserunt. Mihi autem vere pater patriæ videtur, sub quo laudari vir optimus non timet. Est etiam illa securitas temporis tui, quod nemo se apud (*d*) Principem minorem fieri putat, si ipse alterum sibi præferat. Quis enim est invidiæ locus, cum omnes a te iusto ordine diligantur?

III. Sed iam satis multa de nobis. Demus aliquid operæ, aliquid temporis etiam Trygetio clarissimo et emendato viro, qui vos (*e*) oratos per me adque exoratos cupit, ut eius filium functioni (*f*) prætoriæ destinatum decimus annus accipiat (1). Si voluntas spectanda est, debetis munificum senatorem probare, si facultatis nihil plus potestis inponere.

IV. Me quoque in hoc negotio cogitari decet, qui soleo agere gratias, qui obliterari benefacta non patior. Recte locantur officia secunda, ubi prima viguerunt. Istum novo debito alligatis, me gemino.

. . . .

Reliqua desiderantur.

(*a*) Cod. *adeo.* (*b*) Ita Cod. *adipiscumtur.* (*c*) Cod. *plirlque.* (*d*) Ita Cod. *apud*, at alibi semper *aput.* (*e*) Cod. *quis vos*, vel *qui suos.* (*f*) Cod. *functiones.*

(1) Hoc indicat, Trygetii filium petivisse præturam urbanam. Ait quippe Polybius VI. 17. urbanum magistratum non ante capere cuiquam Romano licuisse, quam decem annos militando exegisset. De prætura urbana Trygetii filii, deque hac ipsa Oratione loqui arbitror Symmachum in Epistola ad Theodorum nona libri quinti: » Duas » Oratiunculas nuper editas a nobis misi. Earum una ad urbanos fa» sces resultantem Candidatum tenuit ».

ORATIONIS PRO SYNESIO

ARGVMENTVM

Hac Oratione dignitatem senatoriam impetrare contendit Symmachus Synesio Iuliani filio. Porro Iulianum, eloquentem virum, familiarem ac necessarium suum commendat Ausonio idem Symmachus Epistolâ 43. Libri 1. Quin ad Iulianum Rusticum, qui plane unus idemque videtur vir, scribit noster Orator Libri tertii priores Epistolas novem, quarum in septima ait etiam, se illi mittere Oratiunculam quamdam suam in Senatu recitatam, quæ tamen non huius argumenti fuisse videtur. Aliquanto propius ad rem nostram accedit quod narrat Neoterio Symmachus Epistolâ 43. Libri 5. de Oratione sua postulatoria in Senatu recitata: » Oratiunculam, quam » proxime in Senatu habui, ad te misi, de qua Carterium tecum plene arbitror collocutum. Nam petitioni nostræ auditor interfuit. Et quamvis totius Ordinis secunda suffragia cepisse videamur, in te uno » tamen summam testimonii collocamus ».

·Q· AVRELII SVMMACHI

INCIPIT ORATIO PRO SYNESIO

I. Quod Iuliani ·C·V· cum primis amici mei filio precator (*a*) potius quam testis adsum (1), nemo viri (*b*) diffidentia curatum putet, cum statuerim ·P·C· non minore a vobis reverentia et fide (*c*) omnia poscere, quam ceteros. Opto iurare, et mehercule debuissem subire partes dicendi testimonii, nisi eius desiderium recepissem, a quo laudatores consuetudo vestra magis exigit quam dubitatores (*d*). Nulla igitur suspecta sit ista libertas muneris mei. Rogaturus ut dignitati nostræ novus senator accedat, habeo præsentem pœnam (*e*) si iungor indigno. Neque eam numero et modo simplicem, si uno facto et meæ auctor iniuriæ, et reus vestræ sim. Quare credatis velim, non mea cautela factum, sed securitate suscepti, ut hoc potius sortirer officium. Dum iuratoribus abundat, dum meriti sui certus est, adhibuit petitorem, quem testem sibi alius reservasset.

II. Nec me putetis satis absolutum conditione iurantium. Ego vero, cum res amici agitur, etiam de nobis arbitror iudicandum. Memini quanta diligentia mihi constet singulorum familiaritas: neque ita sum prodigus publicæ dignitatis, ut de alieno

(*a*) Cod. *præcator.* (*b*) Ita Cod. *vbi* Suspicabar scribendum *veri.* (*c*) Cod. *reverentiam et fidem.* (*d*) Cod. *dubitatiores* et quidem videbatur scribendum *iuratores.* (*e*) Cod. *pœna.*

(1) In legendo senatore habebatur ratio famæ, generis, ordinis, ætatis, magistratus gesti, census, quæstus non turpis. Opus autem fuit horum capitum exhiberi testes a Candidato. Patet vero ex hac Oratione, non testes modo in petendo senatorio ordine, sed laudatores etiam adhiberi solitos, ut in causis forensibus fiebat.

solvam contractum domesticæ gratiæ. Taceo officiorum nostrorum laudabilis vices. Nolo pro meo debito curiam (*a*) pervenire. Quippe utrumque deforme est, et collegam futurum non censeri merito suo, et laudatorem eius de commune (*b*) esse solvendo. Quanto honestius dico, non ideo Synesius in Senatum legendus est quia (*c*) mihi amicitia iungitur, sed ideo amicus est quia dignus est qui legatur!

III. Pater huic Iuveni est Iulianus adscitus (1) senator, quæ res de merito venit: siquidem dignitas innata felicitatis est, delata virtutum. Ceteri retro mores illius tunc a vobis probati sunt cum (ita) selegeretur. Num dictato rationis me(æ finiero) testimonio? Iurasse me existimate, quia prædico quæ potestis agnoscere. Nec iniuria quis dixerit, Synesium plus decorem adferre sui. Et illud accessit, quod ex eadem domo iam secundus admittitur. Etenim propago generis, quæ nec longius recedit a novis (*d*), tanto altius tendit ad noviles (*e*). Non multum (equidem) . . . .

. . . .

Reliqua desiderantur.

(*a*) Ita Cod. sine praepositione. (*b*) Nempe *de communi.* (c) Cod. *qui.* (*d*) Ita Cod. *novis* fortasse pro *nobis.* (*e*) Ita Cod. pro *nobiles.*

---

(1) Videtur *adscitus* hoc loco idem esse atque *adlectus.* Porro, ut scribit Festus, *adlecti dicebantur apud Romanos, qui propter inopiam ex equestri ordine in senatorum sunt numero adsumpti.*

ORATIONIS PRO SEVERO

ARGVMENTVM

LAVDAT *Symmachus Severum, qui splendidis functus muneribus denique lectus erat in Senatum. Porro ad Severum senatorem optimum scribit Symmachus Epistolam 6. Libri 8. nullusque dubito, quin pro eodem viro hanc Orationem habuerit. Sancti et optimi amici sui Severi meminit Symmachus etiam Libri 6. Epistolis 5. 38. 49. et Libri 7. Epistolâ 111. Quin eiusdem Libri 7. Epistolâ 51. commendat Decio noster Orator Severum quemdam fratrem suum (nempe familiarem et necessarium) quem dicit Episcopum omnium sectarum attestatione laudabilem. Denique Libri nuper citati Epistolâ 116. filios etiam commendat illustris memoriae viri Severi.*

·Q· AVRELII SVMMACHI ·V·C·

ORATIO PRO SEVERO

. . . . . I. posset vindicare virtuti. Sed quid opus est apud nobilissimos (*a*) humani generis cuiusquam familia gloriari? Solis radiis omne lumen obtunditur. Stellarum ignis (*b*) rutilare non sinit candor diei. Vos tamen mementote, non diffidentia istud fieri, sed reverentia. Ante sacras quodammodo curiæ foris (*c*) ornamenta maiorum suorum novus collega deponit: tantum virtutibus stipatus ingreditur, quæ solæ etiam genus indicare possunt quod laudare noluimus.

II. Si posset ullus in tantis rebus ordo retineri (*d*) moris (*e*) viri prius adsererem, tunc (*f*) honores. Sed intellego, utrumque iungendum: fideliter enim de ingeniis singulorum potentia iudicat. Quanta verecundia factum putatis, ut tam sero legeretur olim pervectus in fastigia summa reipublicæ? Adhuc dubitat, an senatorem possit implere. Nempe auxit dignitatem nostram ista cunctatio: et superior locus factus est, quem sibi optimus virorum post honores potissimos reservavit (*g*). Fateamur necesse est ·P·C· ideo nobis amplius esse delatum (*h*), quia properantibus aliis ad hunc ordinem nil negamus.

III. Non tenui laude celebranda meritorum mediocritas, in hac præsertim nostræ ætatis facilitate, quæ desiderii gradus non habet. Quis credat summatem facundiæ, diu inter fori ornamenta numeratum, præsidalem dudum recepisse provinciam?

(*a*) Cod. *nobilissimus*. (*b*) Ita Cod. pro *ignes*. (*c*) Ita Cod. pro *fores*. (*d*) Cod. *retinere*. (*e*) Ita Cod. pro *mores*. (*f*) Ita Cod. pro *tum*. Confer inferius p. 64. (*g*) Cod. *potissimus reservabis*. (*h*) Ita Cod. *delatum*, sed melius videtur *dilatum*.

multoque itinere decurso, ad honorem pæne exiguum navigasse? cum plerique (*a*) hominum viliorum prope a summis potestatibus inchoarent. Sed bona conscientia illud ducit eximium quod ipsa susceperit: eumque ordinem statuit magistratuum quem fecerint merita rectorum. Nescit publica merita nominibus æstimare: et illud putat esse fastigium, quòd acceperit digniorem.

IV. Crevit adeo illo tempore præsidatus, seseque ad magnitudinem regentis tetendit. Et cum potissimi viri gloriam provincia una non caperet, egit fama latior negotium suum, ut Theodosio, quondam militarium magistrorum celeberrimo (1), consultor belli per Africam iungeretur. Hic iam dissimulare non possum quid testimoni . . . .

Reliqua desiderantur.

(*a*) Cod. *plirique*.

---

(1) Intellige Theodosium magni Theodosii patrem, qui præclaris rebus per Africam gestis, tandem Carthagine aulica invidia oppressus est anno Gratiani post Valentinianum imperantis primo, Christi 376. Et quoniam tangit Orator Severi militaria, ut videtur, facinora; veniebat mihi in mentem Severi apud Ammianum sæpe memorati. Occurrit namque Severus magister peditum, quem nonnullorum studia, ægrotante Valentiniano, petebant imperatorem XXVII. 6. Idem ducit exercitum contra Saxones XXVIII. 5. Idem pergit primus contra Macrianum regem Alamannorum XXIX. 4. Immo Severi militaria facinora narrantur XVI. 10. 11. 12. Severus item domesticorum Comes XXVII. 8.

AD LAVDATIONIS

VT VIDETVR

FRAGMENTVM

EDITORIS MONITVM

In Codice Ambrosiano (G. 58. part. sup.) exstat anonymum quoddam Fragmentum litteris grandioribus licet rudibus exaratum, cuius tantum pars media integra legi potest, extremitatibus scalpro rasis. Scriptura quidem sæculi VI. *se prodit.*

Laudatur autem in eo quædam princeps Femina ad nuptias, ut videtur, exornata. Multa mihi in mentem veniebant, primum de Auctore, quem Symmachum suspicabar. Tum cogitabam agi fortasse, vel de Flaccilla Theodosii M. coniuge, vel de Serena Theodosii ex fratre nepte quæ nupsit Stilichoni, vel denique de Maria horum coniugum filia quam duxit uxorem Honorius imperator.

Symmachum laudes Theodosii M. scripsisse exploratum est. Atqui fieri potuit ut illis Augustæ etiam uxoris laudes misceret, quod fecit et Plinius in Traiani Panegyrico.

In hoc Fragmento sermo multus de gemmis est. Iamvero in sepulcro Mariæ an. 1544. *Romæ detecto mirum gemmarum thesaurum repertum esse constat. V. Marlianum* Topogr. Urb. Rom. *Lib.* 5. *Cap.* 21.

Ceterum paulo graviora me impellunt momenta ut de Serena loqui Oratorem existimem: quam opinionem meam mox confirmare studebo comparatione Laudum Serenæ a Claudiano scriptarum. Sed enim fortasse veritas alicunde erumpet, quæ meas de scripto hoc eiusque argumento et Auctore suspiciones inanes coarguet. Ultro enim fateor, nihil esse incertius, nihil fallacius ratione tota coniecturarum.

LAVDATIONIS

VT VIDETVR

FRAGMENTVM

I. qui regem . . . . fortem . . . . gladium . . . . nec palatium . . . . sanguine res tanta . . . . rerum . . . . biorum . . . . pes certam tubam . . . . pervenit ad regnum (1) . . . . Felici respublica potuit quassatas validare. En . . . . . tis sapientem conplestis felicissime . . . . forte . . . . ne sint . . . . caterbatim . . . . habes fuerit . . . . tanti *viri* . . . . fabulam undi*que* . . . . potuissent eligere nisi qui probetur sæpius bella peregisse. Redeamus igitur ad Dominam felicem, ad . . . . aliquid . . . nata . . . virtutibus excusare non poterit, cum se coniugem viri fortis agnoscit (2). Huc ergo ad aulica penetralia sorores honestissimæ (*a*) convenite: huc cum summo nitore comite, quæ vos possit ornare. Prima frontem (*b*) castitas cælestis instituat (3). Deinde rosea verecundia genas depingat (4). Moderata temperantia fulgentium luminum (5) serenet aspectum. Cor

(*a*) Cod. *honestissime.* (*b*) Cod. *fronte.*

(1) Fortasse hæc dicit Orator de Theodosio M.

(2) Serena nupsit Stilichoni duci fortissimo. Dicitur is a Claudiano *Laus Seren.* v. 179. *Variis Stilicho spectatus in armis.*

(3) Castitatem Serenæ commendat Claudianus *Laus Ser.* v. 149. et seqq. Tum Carmine *de nuptiis Honorii et Mariæ*, dicit Claudianus de Maria Serenæ filia v. 231. *Maternosque bibit mores, exemplaque discit Prisca pudicitiæ.*

(4) Pudoris Serenæ testis est Claudianus *Laus Ser.* v. 128. et seqq.

(5) Flagrantiam oculorum Serenæ et Thermantiæ sororis memorat etiam Claudianus *Laus Ser.* v. 121. *Utraque luminibus tumidum micat.*

nobile mitis pietas amministret (1). Sermonem linguæ honora sapientia largiatur (2). Gressus religiosos modestia tranquilla conponat. Talem pompam habere meretur obsequiorum quæ tantorum regum posteritas potuit inveniri (3).

II. Vos autem nubescite prasini, pallescite lychnites, albescite hyacinthi (*a*), fuscamini margaritæ. Non hic regias opes insana cupiditate devoratis. Tulit vobis pretia (*b*) quæ de se probatur ornata (4). Ferunt amavilem (*c*) Venerem toto orbe laudatam strabis (*d*) intendisse (5). . (6) inter innumeras margaritas et ostrum verenda nigredine decorum, serena facie

(*a*) Cod. *hyachincti*. (*b*) Cod. *prætia*. (*c*) Ita Cod. pro *amabilem*. (*d*) Cod. sic STRABIS (N).

(1) Claudianus in Epistola ad Serenam v. 47. ait:
Quid non perficeret scribentis voce Serenæ
Vel genius regni vel pietatis amor?

(2) Claudianus item de Serena *in eiusdem Laude* v. 88. *Ternaque te Gratia afflavit docuitque loqui.*

(3) Serena quidem nata est ex Honorio privato Theodosii M. fratre, sed a Theodosio Augusto adoptata est, teste Claudiano *Laus Ser.* v. 104. qui et v. 36 loquens de Serena ait: *Quæ maior origo, Quam regalis erat?* Quin et diserte *Regina* dicitur a Claudiano Serena. Sed enim et de Maria in *Carm. Nuptial Honor. et Mar* canit idem Claudianus v. 253 *Magnorum soboles regum parituraque reges.*

(4) Serenam dicit Claudianus *in eius Laude* v. 3. *solitam consurgere gemmis et rubro radiare mari.* tum v. 223. *solitos gemmarum sumere cultus.*

(5) Venerem ad nuptias Mariæ ducit Claudianus. Sed alius videtur hic locus Oratoris Varro quidem apud Priscianum Lib. 6 in Putschio p. 684. ait: *Non. hæc res de Venere pæta strabam facit.* Tum Ovidius *de Art* II. non procul a fine. *Si pæta est, Veneri similis, si flava Minervæ.* Porro ex hoc loco saltem constare videtur Oratorem non esse Christianum.

(6) Quæ sequuntur, erant in alia pagina, neque prioribus proxime cohærere videntur.

plus lucentem, quæ in medio constituta gemmarum suum vincit ornatum.

III. En corusca sedes, quem dives India miretur, Persis gemmata concelebret, Hispania novilis (*a*) obstupescat, ubi roseas virgines intuemur pinnis rutilantibus alatas (1), quales pomposas decet esse victorias. Margaritarum quin etiam lacteæ coronæ flexis auro circulis pulcherrima rotunditate clauduntur. Sic in opere tuo videtur positum, quod sola felicitas meretur ad præmium.

IV. Hyacinthi (*b*) quoque tætra luce vibrantes cum luminibus claris mixtas cernuntur emicare nigredines. Prasini (*c*) tremula viriditate conludunt, lychnitæ vomunt frigidas flammas, hispanæ sanguineos colores emanant: et una dispositio tua tot diademata conficit, quæ cunctas mundi dominas . . . . . Sidereum (2) quoddam. . . . sunt. . . . inpigre. . . . perenne . . . . . quod non . . . . . . præstat æstate. Nam . . . qui . . . re. . . . peculi altitudinem . . . propria est intentam dulcedinem . . . . meritos esse conspectu . . . . essent. . . . . sol operibat . . . . . summa . . . . semper illis quod semper laudaretur. Videmus enim . . . . do relucent in amictus lat . . . .

Rèliqua desiderantur.

(*a*) Ita Cod. pro *nobilis*. (*b*) Cod. *hyachinthi*. (*c*) Cod. *prasinæ*, at superius *prasini*.

---

(1) Nota cultum virginum Hispanarum. Videtur autem Orator peculiari studio laudare Hispaniam. Et Claudianus quidem *de Nupt. Honor. et Mar* v. 40 dicit Serenam *sublime decus torrentis Iberi*. Tum idem *in Laus Ser.* fuse Hispaniam concelebrat, quæ *Flaccillam Mariamque dedit pulchramque Serenam*.

(2) *Sideream* dicit Serenam Claudianus *de Nupt. Hon. et Mar.* 252. Item *Laus Ser.* 219. Item *Epist. ad Ser.* 58.

PLINIANI PANEGYRICI

VARIÆ ALIQVOT LECTIONES

SYMMACHI Orationibus interiecta inveni folia tria (coæva plane et ab eodem quo Symmachus amanuense scripta) Pliniani panegyrici particulas habentia. Quarum particularum institutâ cum editis collatione, ingens se prodidit lectionum varietas, quam hoc loco exhibere non piget. Sic enim et Pliniano scripto emendatio aliqua accedet, et simul constabit quam præclaris Codicibus nos utamur, quamque Editiones etiam optimæ a veterum exemplarium fide longe recesserint.

EDITIO ARNTZENII *Amstelædami* 1738.	PALIMPSESTVS AMBROSIANVS
CAP. VII.	
4. Alter eligi, alter eligere.	Alter elegi, alter elegere.
Adoptatus es.	Adoptatus est.
Alius atque alius.	Alius adque alius *antiquâ orthographiâ.*
5. An senatum populumque romanum.	*Confirmat lectionem Ambrosianus palimpsestus.*
Non per totam.	Non totam per.
Quem Diis simillimum	Quem dignissimum.
6. Ut possis esse contentus.	Ut posses esse contentus.
Superbum istud et regium, nisi.	Superbum istut et regium est, nisi.
7. Genueris an elegeris	Genuerit an elegeri(t).

Cap. VIII.

1. Nec iudicia hominum, sed Deorum etiam in consilium adsumsit.	Nec modo iudicium hominum sed Deorum etiam consilium adsumpsit.
Non tui in cubiculo.	Non in cubiculo.
Libertas et salus.	Salus et libertas.
2. Dii gloriam illam.	Gloriam illam Dii.
3. Horum illud imperium, Nerva tantum minister fuit. Uterque, qui adoptaret tam paruit.	Illut horum imperium, Nerva tantum fuit minister. Ut qui adoptaret tam paruit (*dic* paruerit).
Imperatoris exortum.	Imperatoris exordium.
Advocata hominum concione.	Advocata contione hominum.
4. Tuis humeris.	Tuis umeris. *Ita sine adspirata sæpe vidi in antiquis mss.*
5. Opus istud fuit, sed adoptati.	Opus istud sed adoptati fuit.
Atque adeo.	Adque adeo.

Cap. LXXVIII.

6. Donec te consulem.	Donec te sæpius consulem.
Apud Deos.	Aput Deos.
Quorum potes ipse.	Hos quibus potes ipse.

Cap. LXXIX.

1. Fortasse sufficiat tibi.	Tibi fortasse sufficiat.
Instituit et induxit ut.	Instituit induxit ut.
2. Non sciremus.	Nesciremus.
3. Audiet reddet quas.	Audiet reddetque quas.
Tentabitque.	Temptabitque.

4. Pietati senatus.	Pietati certe senatus.
Incognitam quandam proximaque maiorem.	Incognitam quondam proximamque maiorum.
Quis enim est tam inbecilli ingenio qui non.	Quis enim ex tam docili ingenio non.
5. Alius labores, si non.	Alius se a continuo labore, etsi non.
Resumsit.	Resumpsit.
6. Videmus ut.	Videamus ut.
Civitatum.	Civitatium. *Confer Varronem lib.* 7. *L.L. Cap.* 37.

Cap. LXXX.

1. Quam mitis severitas, quam non dissoluta clementia? Non locupletando fisco sedes, nec aliud.	Quam mitis severitas, non dissoluta clementia? Cui tu non locupletando fisco operatus sedes? nec aliut.
2. Caussa.	Causa.
3. O vere principis atque.	O veras principis atque. *Desinit pagina Codicis.*

Cap. LXXXV.

6. Amicos parare.	Amicos parere.
7. Et cum alias virtutes tuas, tum hanc.	Et cum reliquas virtutes tuas, tunc hanc. *In aliis etiam antiquis mss. vidi* tunc *pro* tum. *Confer Symmachum p.* 56.
Humile esse principi.	Humile esse principis.
8. Adest facultas tanta.	Tanta facultas inest.

Cap. LXXXVI.

1. Tibique carissimum.	Tibique rarissimum.
Quantum amares eum.	Quantumque amares eum.
2. Cum princeps.	Quod cum princeps.
Præfectum prætorii.	Præfectum prætorio.
Non ex ingerentibus, sed.	Non ex ingerentibus se, sed.
Distentus imperii curis.	Distentus in periculis.
3. Intelligimus.	Intellegimus.
4. Stetit Cæsar in illa amicitiæ specula precatusque maria, celeremque.	Stetit Cæsar in illa amicitiæ specula, stetit precatusque est prona maria, celeremque.
Votis, lacrymis.	Votis et lacrimis.
5. Nisi quod pæne ipso.	Nisi quod non(ne) ipso. *Etiam in scripto Pliniano vidi præcium, præcibus, præcatus cum diphthongo, quam scripturam constantem observavi in antiquis mss.*

RERVM NOTABILIORVM

INDEX

A

B

C

D

E

F

G

H

I

L

M

N

P

R

S

T

V

X

TABVLÆ ADIVNCTÆ EXPLICATIO

I. Particula Laudum priorum in Valentinianum Sen. Aug. reperienda in Editione nostra p. 5–6.

II. Particula Laudationis, ut videtur, ex alio Codice deprompta Ed. p. 61.

ERRATA	*CORRIGE*
P. 28. n. 2. v. 3. Valentiatius	Valentinianus.
32. n. 1. nuper electi eademque videtur de qua *etc.*	nuper electi. Immo potius videtur illa, de qua *etc.*
42. v. 3. Video detulisse	Videat detulisse.

fq. aur. rummachi. uc. laud. in ualn. ren. aug

I. Incredibili prouidentia utrumq· co
necauit in uno per tractaret imperii caut
e[illegible]

II. Encoruscasedes quamdiues indiam
tur· persis gemmata concelebret
hispania nouilis obstupescat

